

CHILE BULLETINEN

Nr 4/91

Ärg 19

Pris 15 kr

20 år av solidaritet

Politiska fångar i hungerstrejk

Redaktion:

Rosemarie Andersson, Margareta Björling,
Ingvar Enghardt, Ulrika Johansson och
Jonas Ljungstedt.

Ansvarig utgivare: Margareta Björling

Tryckeri: Tryckop, Stockholm

Pressläggning: 30 oktober 1991

CHILEKOMMITTEN

Adress: Box 622, 101 32 Stockholm

Telefon: 08/640 53 04

Pg: 88 72 33 - 5

Kära läsare!

Du håller i din hand sista numret av Chilebulletinen. Första numret kom ut i början av 1973. Det är alltså snudd på 20 år som vi hållit igång.

Chilekommitténs årsmöte i september tog det historiska beslutet att lägga ned verksamheten och Chilebulletinen. En solidaritetsrörelsens viktigaste uppgift är naturligtvis att se till att inte behövas. Nu är diktaturen borta och även om allt inte blev som vi hoppades är det logiskt att Chilekommittén läggs ner.

Några veteraner träffades för att göra bokslut över de nära 20 åren, tala om framtiden för Latinamerika och försättningsarna för ett antiimperialistiskt arbete i en förändrad värld. En sammanfattning finns med i det här numret, som har många återblickar och tankar kring solidariteten.

Anna-Karin Gauding menar från sin utsiktspunkt i Santiago att »solidariteten med Chiles kamp varit ett moraliskt och politiskt stöd som alltför chilensare ger uttryck för att de värdesätter högt. Även om de sammanhang där solidariteten föddes och utvecklades inte längre finns kvar, finns erfarenheterna, minnena, lärdomarna och framför allt: banden med Chile.»

Vi tillåter oss i det här numret att låta minnena från 20 års solidaritetsarbete blomma. En del har kameraögat sett och bevarat för eftervärlden. På sid. 11 - 15 finns en bildkavalkad från tiden.

Solidaritetskampen Arvid Falkenberg påminner om hur viktigt engagemanget för de politiska fångarna är, ett engagemang som varit en del av hans liv i så många år.

»Sluta inte skriva till de politiska fångarna!» uppmanar han.

I Chile pågår en hungerstrejk i en desperat aktion för att rikta uppmärksamheten på det orimliga i att en folkvald regering håller fångar åt en blodig diktatur. Det är sex politiska fångar som hungerstrejkat sedan en månad för frihet åt alla politiska fångar i landet. De sex är beredda att offra sina liv.

Alldeles innan Chilebulletinen skulle gå i tryck fick vi det glädjande beskedet att Rolando Cartagena, som vi skrev om i förra numret, äntligen blivit fri (d.v.s. landsförvisad) efter tio år i juntans fängelse. Vi hann precis ut till Arlanda för att möta och hälsa honom välkommen till Sverige, till familj och vänner. Det finns en tåga, något så oförstörbart hos dessa kämpande människor, att Pinochet och hans torturerare kan gå och dra något gammalt över sig!

Tack, alla trogna prenumeranter och läsare för den här tiden!

Redaktionen

INNEHÅLL:

3. Banden med Chile består	18. Barrikader mot lagen - Mapuches kamp för sin jord
5. Rolando fri! - landsförvisade politisk fånge kommer till Sverige	20. Mapuches finns de? - Chiles grundlag måste ändras
6. Politiska fångar återigen i hungerstrejk	21. En värld av stjärnor och hemliga väsen - om konstnärer i Chiloe.
7. Löften till fångarna infriades inte	24. Dagbok: maj - oktober
8. Var det rätt att sluta nu? - rundabords-samtal med chilekommittéveteraner	25. Index 1990-1991
11. 20 år av solidaritet - bildsvit	26. Nyheter & kommentarer
16. Röster om solidariteten	27. Nu rear vi! - materiallista
17. Dom kallar mej morfar - intervju med Arvid Falkenberg	28. Tack men inte adjö!

Banden med Chile består

Solidariteten med Chile byggde broar,
öppnade gränser och förenade människor och nationer mer än kanske något
annat nutidsfenomen. Om september delar chilenarna inbördes så förenar samma månad
det demokratiska Chile med omvärlden. Och där har Sverige
en självskriven plats, sammanfattar Anna-Karin Gauding i sin sista
krönika för Chilebulletinen.

September i Chile. Självständigheten firas med långhelg, piroger och alltför mycket vin och »chicha». Det slutar varje år i fler olyckstillbud än någon annan helg.

18 september är Chiles motsvarighet till vår midsommar. Vårens ankomst firas på de av vinterregnet gröna kullarna runt Santiago med »volantines», drakar som släpps loss i septembervinden. Körsbärs, aprikos, citron- och apelsinträden är under några intensiva veckor överhöljda av vita och rosa blommor. Årets regnrika vinter har till och med fått öknen i norr att blomma upp i rött, lila, gult och grönt.

Men känslorna inför denna årets kanske vackraste månad är sedan 21 år tillbaka delade. För alltid?

Ett Chile gråter, ett annat har fest

Det var i september 1970 Salvador Allende valdes till Chiles förste socialistiska president. Det var i september tre år senare Monedapalatset stod i brand och liken flöt upp i Mapochofloden. Sedan dess är Chile mer delat än någonsin under just denna månad. Ett Chile sörjer sina döda medan ett annat firar »friheten». Ett Chile gråter medan ett annat har fest. Detta faktum har inte ändrats av att det nu är en folkvald regering som styr. Trots två år av demokratisk regering är 11 september fortfarande helgdag, vilket ytterligare markerar gränsdragningen.

På årets 11 september hyllade tusentals Santiagobor sina döda i ett tåg som fyllde gatorna från Monedapalatset till Centralkyrkogården. I överklasskvartären i Las Condes vajade naziflaggan på en del hus. Men gränsdragningen är inte bara social. Den genomkorsar till och med familjer och gör den »nationella försoningen» till något avlägset och kanske till och med ouppnåeligt.

Utgrävningar

Dagen innan drabbade studenter samman med polisen med molotovcocktails och barrikader i protest mot ett av Pinochets mer klumpiga uttalanden som överbefälhavare. Utgrävningar pågår av gravar där 100-tal »försvunna» — bl a har man hittills hittat benrester av fem barn — begravdes efter kuppen. Militären och Pinochet ogillar att detta pågår under just

President Aylwin valde att åka till Påskön 11 september. »Jag tycker inte 11 september ska vara helgdag eftersom den påminner om en händelse som splittrar nationen».

september månad och på en fråga från en journalist om varför man begravt två människor i samma grav svarade Pinochet att det »var av ekonomiska skäl».

När ärkebiskopen sedan höll sitt traditionella Te Deum i katedralen och ministrar, riksdagsmän och diplomatkåren infann sig fick Pinochet av demonstranter höra att han gott kunde »gå och begrava sig, två gånger».

Men man ska inte dra slutsatsen att protester och demonstrationer är något som fortfarande hör vardagen till. Det är undantag, även om vissa sociala grupper som lärare och sjukvårdspersonal just nu både strejkar och demonstrerar för högre löner.

Men dessa grupper är knappast utslag av någon allmän social mobilisering.

Ärkebiskopen påminde i sin predikan i katedralen om de fem miljoner fattiga och vikten av att skipa social rättvisa. Sådana påminnelser behövs, för ibland får man en känsla av att både regering och partier har glömt bort att de sociala klyftorna växt under de senaste 10-20 åren.

Isberg som PR-bild

Politiker och PR-män säljer bilden av Chile som det moderna landet i Latinamerika, det enda land som lämnat underutvecklingen bakom sig och som kan konkurrera med Europa vad gäller teknologisk utveckling och effektivitet. På den internationella mässan i Sevilla presenteras Chile med en PR-bild av ett isberg från Antarktis. Isen står här för ►

► motpolen till exotism och tropiskt kaos: kyla, precision, ordning. Ett land – och naturligtvis i första hand dess företagare – man kan lita på, med blickarna mot Europa, inte mot övriga Sydamerika.

Om den bilden i framtiden ska sälja Chile i Europa har den redan trängt in i vardagsrummen i Chile. Att majoriteten – den majoritet som besöker »fondas» i Parque O' Higgins och släpper drakar över kullarna – knappast kan känna igen sig i »sbilden» spelar förmodligen mindre roll. Den tränger in i medvetandet och pockar på modernisering i tidens tecken.

Men vilken modernisering handlar det om för de många som lever i det »andra Chile», det fattiga Chile som faktiskt fortfarande existerar?

Ingen vågar ifrågasätta

Jacques Chonchol, jordbruksminister under Allenderegeringen och sedan 1973 bosatt i Frankrike, var nyligen på besök i Chile för att lansera en bok som svälten i världen.

Han – och han är långt ifrån ensam i sin bedömning – såg kritiskt på ett land där »både höger och vänster idag vill vara center» och med sociala klyftor som kan leda till explosioner om 10-20 år. Varken han eller andra kritiska bedömare kan se något aktivt folkligt deltagande i demokratibygget. Inte ens vänsterkrafterna vågar ifrågasätta marknadsekonomin som modell. Chonchol påpekade också att det civila samhället ger regeringen – nu liksom förr – en förhållandevis ledande och aktiv roll.

I regeringen har kristdemokraterna majoritet – och utövar följaktligen hegemonin. Det finns de som hävdar att regeringen bävar inför Pinochet och högern. Andra insinuerar att ett ständigt återkommande tal om »hotet mot en stabil demokrati i Chile» i grunden kan vara ett uppdiktat spöke som tjänar till att reglera den sociala temperaturen och uppmuntra till självzensur.

Ett land av motsättningar

Övergången till demokrati har medfört ökad frihet, minskad repression och öppnat dörren mot en fredlig och demokratisk samlevnad. Men den lugna ytan bör inte sammanblandas med begreppet »nationell försoning». En försoning är möjlig först när rättvisa skipats och de tidigare stridande lägren inte längre ser några motiv att fortsätta striden.

I skrivande stund har den kanske främste symbolen för militärens repression, f d DINA-chefen Manuel Contreras just arresterats för mordet på Allendes utrikesminister Orlando Letelier i Washington 1976. Men trots att uppmärksamheten kring detta fall måste tolkas symboliskt kan det inte överskylla det faktum att det hittills råder strafffrihet för alla dem som begick övergrepp under diktaturen.

Det faktum att bostadsministern i dagarna inviger de första nödbostäderna för bostadslösa kan inte heller dölja att mycket, mycket lite gjorts för att an-

gripa fattigdomen och den sociala misären. Att presidenten inviger en utställning med tavlor donerade till solidaritetsmuseet Salvador Allende hindrade inte heller arroganta poliser från att mota bort de entusiastiska besökare som inte fick plats att se tavlorna och lyssna på Inti-Ilimani.

Denna dualism, dessa motsättningar, återfinns i alla sammanhang och gör det svårt att mobilisera någon riktig entusiasm.

Demokrati med gråtoner

Vi som läst på och studerat andra länder som lämnat diktaturer bakom sig visste att den chilenska »övergången» hade alla förutsättningar att bli extra komplicerad och svårtydd. Men vi hade kanske ändå väntat oss något litet gladare, något litet mindre grått än det vi nu upplever.

Den internationella solidariteten vande sig vid starka, svart-vita bilder av förtryck och motståndskamp. Den ville till slut inte acceptera några andra bilder än dem som gick att tolka in i mönstret, trots att bilden för länge sedan spruckit och hade flera nya toner.

Nu går det inte att förenkla och därmed omedvetet »lura» varken den inhemska eller internationella opinionen längre.

Solidaritet med bestående värde

Solidariteten har blivit ett omodernt begrepp som felaktigt raseras tillsammans med »murar och katedraler» runt om i världen. För visst behövs solidariteten, i vår närstående vardag lika väl som i de stora internationella sammanhangen. Solidaritet är en skapande, positiv kraft, som i sig föder ny kraft att bära det svåra och

mörka. Det är ett bestående värde som i allra högsta grad saknar marknadspris.

Solidariteten med Chile byggde broar, öppnade gränser och förenade människor och nationer mer än kanske något annat internationellt nutidsfenomen. Men det är också sant att det inte går att med konstgjord andning hålla liv i fenomen som fötts och utvecklats i ett sammanhang som inte längre finns kvar. Vad som däremot finns kvar är *erfarenheter, minnen, lärdomar* och inte minst: *band*.

Alltfler chilenaar ger uttryck för en övertygelse de med åren nått fram till: att solidariteten med Chiles kamp för demokrati var ett moraliskt och politiskt stöd som inte nog kan värderas. Det är inte solidariteten som det är dags att begrava, utan möjligen uttrycksformerna. Den internationella dimensionen av »fallet Chile» borde enligt Jose Antonio Viera-Gallo, ordförande i deputeradekammaren och f d flykting i Italien, någon gång framöver bli föremål för studier.

Det var inte av en händelse vi i Sverige och på många andra håll i världen identifierade oss med Chiles kamp. Var och en av oss kan ställa oss själva frågan varför Chile var – och för en del fortfarande är – så viktigt för oss, varför vi berörts så starkt. I Chile vet många att Sverige varit nära. Visst måste kanske kontakterna mellan Chile och Sverige ses över och förnyas till formen. Men det finns ingen som helst anledning att klippa av band som knutits eller att stänga dörrar som öppnats. Om september delar chilenaarerna inbördes så förenar samma månad det demokratiska Chile med omvärlden. Och där har Sverige en självskrivna plats. □

ANNA-KARIN GAUDING
Santiago 24/9-91

Kamraterna i Chile hör oss!
Broderi av Elsa Agélii

Rolando fri!

En politisk fånge är fri!
Ännu en, och vi gläds med honom. Men fortfarande sitter ett 80-tal kvar. Det är en skam för en demokrati att lyda order från en blodig diktator. Det är ett omdöme vi instämmer i.

Foto: Ulrika Johansson

Tillsammans igen. Julia, Nelson och Rolando hemma vid köksbordet.

Överlycklig kramar han sin pappa som äntligen, äntligen och med ett stort leende kommer ut ur passkontrollen på Arlanda. Äntligen är han här, pappa Rolando. I somras var Nelson i Chile tillsammans med mamma Julia och hälsade på pappan i fängelset. Efteråt skrev han ett brev till Chiles president: »Ärade president Aylwin! Min pappa sitter i ert fängelse. Han är politisk fånge sedan tio år. Det är tid att ni släpper honom nu. Jag har aldrig fått sova med min pappa... Högaktningsfullt Nelson Cartagena, 9 år.»

Argumentet borde ha smält isbergen i Antarktis. Men byråkrater är inte av is.

– Vad hände, Rolando?, frågar jag vid kaffebordet. Varför släpptes du inte i mars som vi trodde? Varför denna osäkerhet in i det sista?

Domen dröjde

Rolando skulle hellre tala om något annat än lidna oförrätter, men för klarhets skull:

– Jo, militärdomstolen skulle fällt sin sista dom i mitt fall i februari, men de drog ut på domen till i juni. Livstids fängelse. Då lämnade Julia genast in en nådeansökan. Samtidigt stötte hon på hos svenska ambassaden och invandrarverket om förnyat visum. De svarade att visumet var fryst tills att chilenska regeringen officiellt ansökte om aktivering.

– Byråkratin malde på till den 6 augusti. Då tog regeringen beslut om straffomvandling till landsförvisning. Men detta meddelade de inte genast.

– Och invandrarverket sade, en vecka före valet här i Sverige, att visumet nu var en fråga för den tillträdande regeringen.

– Den 1 oktober skickade jag brev till både den svenska och chilenska regeringen där jag sade att jag ger dem 20 dagar att klara ut visumfrågan, pass och biljett. Tid-

en gick och den 21 oktober började jag min hungerstrejk. Men vid middagstid kom det bud från svenska ambassaden via FASIC att »visum utfärdats för Rolando Cartagena.» Jag fortsatte ändå hungerstrejken, för jag ville ha besked att dekretet om landsförvisningen hade cirkulerats till berörda myndigheter, passpolisen, t ex.

– Tisdagen den 22 kom försäkran att allt var klart. Söndagen den 27 oktober körde de fram en limousin, en sådan som diplomater brukar åka i, och så kom det civilpolis i sällskap med en tjänsteman från OIM (ett FN-organ). Ett snabbt farväl till alla kamraterna (Rolando visar ett stort solidaritetskort fullskrivet med lyckönskningar och kamplöften) ... och så bar det iväg i rasande fart mot flygplatsen med blinkande polisbilar både framom och bakom.

Bokmanuskript i bagaget

– På flygplatsen fick jag träffa mina anhöriga i Chile som jag nu skulle lämna »för alltid» enligt nådetexten. Vi talades vid under någon halvtimme innan planet gick.

Här kan vi avslöja att bagaget bestod av 7 kg dokument och ett bokmanuskript på 500 sidor för vilket det nu behövs en förläggare. En självbiografi från hans 13 år som politisk fånge.

– Hur många kamrater sitter nu kvar i det demokratiska fängelset?

– Just idag bör det vara 79 kvar varav 10 kvinnor. En stor skam i hela världen! säger Rolando. En demokratisk regim håller fångar åt en blodig diktatur! De som nu sitter i regeringen fick vårt stöd i sin valkampanj. Det är outhärdligt. Därför fortsätter sex kamrater hungerstrejken i kritik mot regeringen och partierna. »Vi vill ha vår frihet här och nu!»

– Det har rapporterats att studenterna har protesterat hos presidenten??

– Ja, femhundra ungdomar demonstrerade och lämnade en protest i förra veckan, och Aylwin svarade att han hoppades att få se alla politiska fångar fria innan årets slut. Han ljuger! Han vet att flera av dessa ännu inte ens har påbörjat sina processer inför militärdomstolarna. Aylwin och koalitionsbröderna sitter i den kinesiska skon, där gick de med på att sitta ... och extremhögern gör allt för att bromsa i parlamentet. Vet du att 15 procent av befolkningen med rösträtt inte har någon representant i parlamentet på det sätt valresultatet räknades fram?

– Och vänstern, vad gör den?

– Inte ett dugg! Vi protesterar mot dessa vänsterpartiers oansvarighet och inkonsekvens! Vi är deras förflutna här och idag ... De förtjänar ingen som helst respekt, som inte lägger två strån i kors för de politiska fångarna. Det finns många MIR-ister, många kommunister och frentister (FPMR) och åtminstone en socialist ibland oss.

– Vad tror du kommer att hända i fångfrågan närmast?

– De kommer att släppa en, två eller tre i månaden, det är deras politik.

Skriv till fångarna!

– Vad kan göras här utifrån, menar du?

– Fortsätt att skriva brev till fångarna. Det finns flera som aldrig får brev (Rolando gör en lista). Men skicka aldrig pengar till organisationer, det blir bara bråk dessvärre. Skicka i så fall till familjen eller fången privat.

Nu lägger sig Nelson i samtalet. Pappa måste förstärka fotbollslaget på gården...

VÄLKOMMEN ROLANDO!

I.E.

POLITISKA FÅNGAR ÅTERIGEN I HUNGERSTREJK

Måndagen den 30 september inledde sex politiska fångar i Allmänna fängelset i Santiago en hungerstrejk för frihet åt samtliga politiska fångar i landet. De sex är Hugo Marchant, Miguel Colina, Ramon Casanellas, Rodrigo Morales, Guillermo Rodriguez och Juan Ordenes.

Fångarna säger att de inte kommer att avbryta hungerstrejken förrän alla de politiska fångarna är fria.

De är beredda att offra sina liv.

Senast de politiska fångarna genomförde en hungerstrejk var den 29 maj. Då deltog 177 fångar, som tillhör den Nationella Koordinationen av Politiska Fångar. De protesterade mot att överförandet av deras fall från de militära till de civila domstolarna förhalades. De är idag besvikna på att de löften som regeringen då gav, och som fick dem att avbryta hungerstrejken, inte har uppfyllts. Denna gång är gruppen liten, man kommer inte att gå med på några förhandlingar eller kompromisser och de sex är fullt beredda att offra sina liv.

De sex strejkande tillhör den grupp fångar som inte har några förhoppningar om frihet under rådande lagar. »Vår obegränsade strejk är för att protestera mot den orättvisa situationen, upprepa för den allmänna opinionen i Chile och utomlands, att det fortfarande efter ett och ett halvt år under en ny regering sitter politiska fångar i Chiles fängelser, samt att det är helt felaktigt att friheten för alla skulle kunna bli verklighet, varken på kort eller lite längre sikt», säger fångarna i sitt manifest.

Kravallstyrkor in i fängelset

Klockan fyra på morgonen onsdagen den 2 oktober trängde kravallstyrkor in i allmänna fängelset i Santiago, tvingade de politiska fångarna från deras celler, misshandlade och sköt med gummikulor samt stal eller förstörde fångarnas tillhörigheter. Sju fångar och fyra poliser skadades. Enligt fängelseledningen genomfördes denna aktion därför att man hade upptäckt två tunnlar. Våldet var

för att bemöta och slå ner ett uppror som fångarna inlett, hette det.

Fångarnas advokater fördömde polisens brutala aktion. De kritiserade våldet som ledde till att fångar skadades och den urskillningslösa förstörelsen och stölderna av fångarnas tillhörigheter. Enligt fångarna sköt polisen mot ansiktena och könsorganen, vilket läkarutlåtandena över skadorna bestyrker.

Som en schweizerost

Det är allmänt känt att fängelset ser ut som en schweizerost efter alla flyktförsök under dess långa historia, och José Galiano, ordförande i Advokatgruppen för de Politiska Fångarna, betonade att ingenting rättfärdigar en hushållsundersökning klockan fyra på morgonen. Han fördömde det våld som användes i vad som han försäkrade inte rörde sig om ett uppror. Fängelsechefen erkände senare att det förekommit onödigt våld från en del funktionärer under aktionen.

En grupp på 14 ungdomar ockuperade den 2 oktober under ett dygn det italienska konsulatet i Santiago, för att kräva att Italien utfärdar visum åt de politiska fångarna, samt för att ge ytterligare uppmärksamhet åt kravet på frihet åt fångarna.

Lula på solidaritetsbesök

Ledaren för det brasilianska partiet PT, Luiz Ignacio da Silva (Lula) besökte

Chile i början av oktober på inbjudan av Socialistpartiet. Han passade på att besöka de politiska fångarna. »Jag var också politisk fånge, och jag vet hur betydelsefullt det är med solidaritetsbesök. Jag vet hur viktigt det är för dem att veta att i andra länder, andra kontinenter, finns människor som bryr sig om att man sitter fängslad. Jag förstår den chilenska processen, dess svårigheter och jag vet vilka framsteg man nått, men i inget land kommer det att råda verklig demokrati så länge som det finns politiska fångar».

Tio år utan dom

Andrés Aylwin, advokat, parlamentsledamot och bror till president Aylwin, stöder de politiska fångarnas hungerstrejk. Han kritiserade starkt den enorma fördröjningen av de politiska fångarnas processer, liksom den enligt hans mening överdrivna oviljan att bevilja dem villkorlig frihet under processerna.

Han pekade på det orimliga i att en del fångar suttit fängslade mer än tio år utan att slutgiltig dom fällt, och utan frigivning.

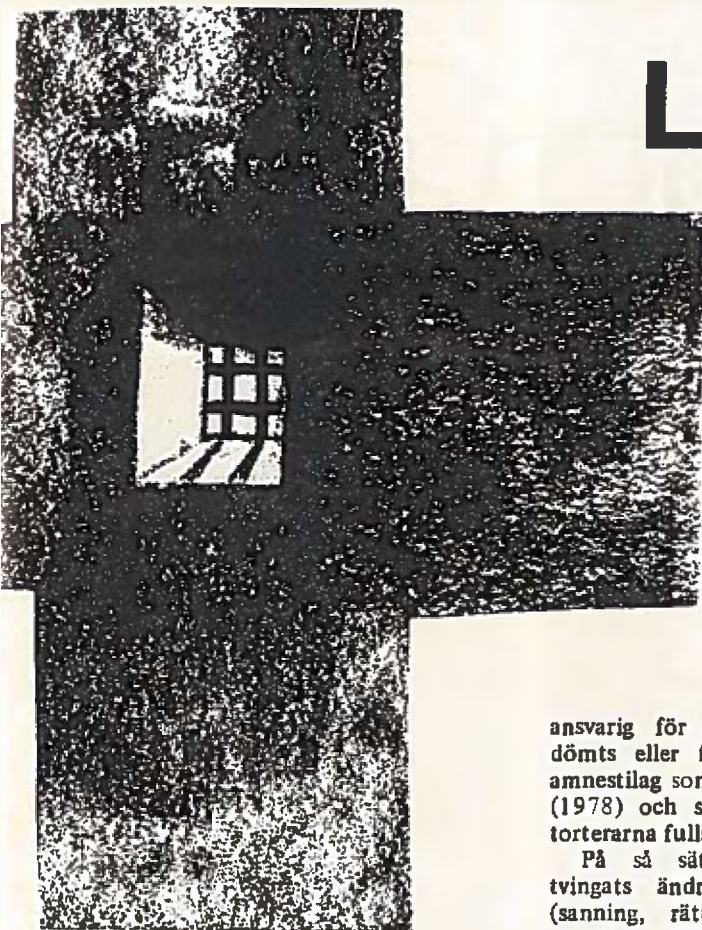
Ett öppet sår

Lagändringarna under den nya regeringen har medfört frihet för en del politiska fångar, »men problemet kvarstår för nära ett hundra människor som fortsätter sin frihet», förklarade parlamentsledamoten.

Han fördömde också Konstitutionsdomstolens vägran att godkänna det lagförslag om extra domare för att att påskynda processerna, och beskrev det som »avslöjande för en extrem brist på humanism, och ett klart övergrepp av en begränsad grupp personer, de flesta av dem lydiga intellektuella medarbetare till diktaturens repressiva politik.

Han menade också att oviljan hos en del av parlamentet att lösa detta moraliska problem utgör ett öppet sår. □

LÖFTEN TILL FÅNGARNA INFRIADES INTE

Guillermo Rodriguez, en av de sex politiska fångar som hungerstrejkar, deltog också i vårens hungerstrejk. Han redogör här för bakgrunden till dagens desperata aktion.

Alla vet att bland de viktigaste punkterna som samlingsregeringen lovade ta itu med, var frågan om de mänskliga rättigheterna den som samlade mest stöd bland befolkningen.

Nu, nästan två år efter valet, är det uppenbart att en regering under militärens förmynderi är en regering i den gamla diktaturens fångenskap, med händerna bakbundna av lagar och av institutioner som kontrolleras av den förre makthavaren. Denna regering har inte kunnat göra mycket vad gäller rätt och sanning, det främsta kravet från ett land uttröttat efter diktaturen.

Rettigkommissions rapport och de över hundra hemliga gravar som upptäckts visar på all den brutalitet och det våld som bedrevs av militärregimen. Ändå har kravet på rättvisa inte uppfyllts – inte en enda torterare eller

ansvarig för döda eller försvunna har dömts eller fängslats. Än värre – en amnestilag som infördes under diktaturen (1978) och som ännu gäller garanterar torterarna fullständig straffrihet.

På så sätt har samlingsregeringen tvingats ändra sin ursprungliga linje (sanning, rättvisa och försoning) till »sanning och försoning», i meningen att göra sanningen om diktaturens brott känd för att bereda väg för förlåtelse och försoning.

När det gäller de politiska fångar som sitter fängslade sedan diktaturen tillämpar man däremot inte försoningslinjen. För det första inskränkte regeringen begreppet politisk fånge till att gälla enbart dem som inte var åtalade för väpnade politiska aktioner eller politiskt våld, och frigav mindre än tio personer av de nära 200 fångarna. Sedan försökte man lösa problemet den juridiska vägen och inte den politiska, det vill säga ett förslag till lagar som på vägen genom parlamentets första och andra kammare drabbades av förändringar.

De så kallade Cumplidolagarna var otillräckliga; de tillät bara att ett fåtal fångar släpptes. Allt detta ledde i början av året till en hungerstrejk bland de politiska fångarna under nästan två veckor, under vilken man förklarade situationen på följande sätt:

1. President Aylwin har fullmakt att benåda dömda fångar, men inte dem som har pågående rättegångar.

2. För benådning ställs krav på att fången själv skall anhålla om benådning, ett helt oacceptabelt krav på grund av sin politiska innebörd.

3. Cumplidolagarna har i nära 25 fall inneburit en fördubbling av processerna. Meningen var att de processer som låg hos militärdomstolarna skulle föras över till civila domstolar, men i praktiken delades varje åtal upp så att en del blev kvar hos militärdomstolen och den andra delen fördes över till civil domstol.

4. Eftersom det inte finns några som helst regler för hur länge processerna kan

pågå, är de politiska fångarna utlämnade till domarnas (civila eller militära) godtycke. Dessa kan påskynda, stoppa eller fördröja processerna utan att någonsin komma fram till en dom mot den politiske fången, och på så sätt förhindra att presidenten kan benåda honom.

Sedan hungerstrejken genomförts nådde man fram till ett åtagande från regeringspartierna i två avgörande frågor:

a) Regeringen lovar att utse undersökningsdomare, med befogenhet att påskynda processerna, och nå fram till fällande domar för att benådning ska kunna tillämpas.

b) Regeringspartierna lovar att lägga fram ett lagförslag i parlamentet som innebär tidsbegränsning för domarna (civila eller militära) vid vite av lagliga sanktioner, med syfte att processerna inte blir liggande i skrivbordslådorna eller drar ut oändligt lång tid. (Det finns processer som hållit på i tio år och först nu i september har man föreslagit en formell anklagelse, vilket betyder 8-10 månader formaliteter och inlagor för att komma fram till en definitiv dom.)

Efter två månader har verkligen en del fångar frisläppts, men inget av löftena har uppfyllts – varken särskilda domare för att påskynda processerna eller lagförslaget i parlamentet som skulle sätta gräns för hur länge domarna får dröja innan de dömer.

Regeringspartierna säger att de inte har majoritet för att få igenom lagarna i parlamentet; regeringen i sin tur kan inte benåda dem som inte är dömda, och de militära och civila domstolarna fortsätter oberörda sina långvariga processer under månader.

Nästan 50 politiska fångar – framför allt de politiskt svåraste fallen, som attentatet mot Pinochet, attentatet mot chefen för försvarets underrättelsetjänst, attentatet mot intendenten i Santiago, gerillan i »Los Quenes» och MIRs väpnade aktioner under 1980-81 – har därför varken på kort eller lite längre sikt några förhoppningar om frihet. □

VAR DET RÄTT

Dagen efter Chilekommitténs sista årsmöte är det dags att samlas för att göra bokslut. Efter nästan 20 år har solidaritetsarbetet för Chile, åtminstone i den här formen, lagts ned. En solidaritetsrörelsens viktigaste uppgift är naturligtvis att se till att man inte behövs och diktaturen i Chile är borta, så därför är det logiskt att Chilekommittén läggs ned. Men de andra målen som vi hade: Socialismen, alla politiska fångars frigivande, anti-imperialismen, de finns ju kvar som olösta frågor.

20 år är en lång tid. Inte bara politiskt utan också personligt. Vi har blivit äldre. Luttrade. Kanske klokare. Vi har sett en värld förändras på många sätt under dessa år.

Det blev ett långt och stimulerande samtal om Chilekommitténs historia, men också om framtiden för Latinamerika och förutsättningarna för anti-imperialism idag 1991.

Här följer en sammanfattning av samtalet. Deltog gjorde:

Rosemarie Andersson, 42 år, sekreterare, medlem i Chilekommittén sedan 1974. Arbetade ett par år på kommitténs kontor i den gamla tiden på Bryggargatan och har varit en drivande kraft även under senare år.

Lena Lindgren, 36 år, psykolog på Röda Korsets center för torterade flyktingar, medlem sedan 1974.

Sigyn Ohlsson, 42 år, systemerare. Fick avbryta sin volontärtjänst i Chile efter kuppen 1973 och började arbeta i Chilekommittén.

Roberto Gonzalez-Cabezas, 36 år, forskollärare. Kom som flykting till Sverige 1977 och engagerade sig genast i Chilekommittén.

Stefan de Vylder, 46 år, nationalekonom och u-landsforskare. Gick med i Chilekommittén sommaren 1973 och var åren efter kuppen en av de drivande personerna.

Som samtalsstyrare fungerade **Ulf B. Andersson**, 36 år, journalist på Arbetaren. Gick med i Chilekommittén 1974 och har sedan dess varit aktiv i lokalkommittén i Haninge söder om Stockholm.

Igår beslöt vi att lägga ned Chilekommittén. Var det ett riktigt beslut när vi till exempel vet att närmare 100 av diktaturens politiska fångar fortfarande är kvar i fängelse?

Rosemarie: Ja, det tycker jag. Jag var ju en av dem som skrivit motionen till årsmötet som föreslog nedläggning och jag tycker det är svårt att göra något från Sverige idag när det gäller de politiska fångarna i Chile.

Roberto: Som chilensare borde jag vara emot nedläggningen. Jag känner för mitt land men ställer mig bakom beslutet. Jag tycker vi ska se det som att vi lägger ned med flaggan i topp. Den politiska situationen i Chile har förändrats i demokratisk riktning även om det inte precis är detsamma som vi drömt om och som vi sa i våra paroller: en seger för socialismen. Som Chilekommitté har vi gjort vårt och kan vara nöjda; nu kommer en annan fas.

Lena: Vist finns det mycket som är värt att stödja i Chile, men jag tror inte att

Chilekommittén är rätt typ av organisation. Men vi bör fortsätta att påverka våra politiker här i Sverige så att frågor som de mänskliga rättigheterna inte försvinner ur det internationella perspektivet och speciellt då de politiska fångarna.

Sigyn: Jag tycker vi slutar på ett riktigt sätt. Chilekommittén har ju inte bara fungerat i förhållande till Chile utan också i förhållande till situationen i Sverige. Jag tror inte att det idag finns någon plats för en organisation som vår. Vi kan inte köra vidare av ren nostalgi!

Sedan är det en annan sak att jag knappast tycker det är kul att se kristdemokraten Aylwin som president efter Pinochet. Jag var i Chile under kuppen 1973 och minns hur Aylwin och kristdemokraterna då stödde störtandet av Allende. Men vår huvudparoll var »Störta diktaturen» och det innebär att den grund Chilekommittén byggt på nu är borta trots att det inte blev socialism...

Stefan: Jag tycker det är riktigt att lägga

ned Chilekommittén. Det behöver dock inte betyda att chilesolidariteten försvinner. Det finns massor av folk som har kontakt med Chile: hjälporganisationer, stödgrupper för mänskliga rättigheter och politiska fångar, Amnesty, osv. Och det finns bistånd, kulturutbyte och fackligt utbyte.

Men Chilekommittén som aktivistorganisation är överspelad. En sådan behöver antingen en vän eller en fiende. Och tanken att vi på nationell nivå skulle bli ett vänskapsförbund är utesluten. Många frågar sig nog också: varför ha en speciell kommitté för Chile, där situationen trots allt är betydligt bättre än på andra håll i Latinamerika? Tusentals bönder mördas på Guatemalas landsbygd. Vi har Peru där brotten mot de mänskliga rättigheterna är legio och det sociala eländet värre än på många andra håll. Vi har en hel kontinent som det gått allt sämre för under 80-talet trots »demokratisering».

När en politisk och social process avbryts så föreställer man sig ibland att man sedan kan gå tillbaka till ruta ett. I Chilekommitténs begynnelse fanns det stundtals en förhoppning att efter diktaturen skulle vänstern komma tillbaka och fortsätta den process Unidad Popular inlett 1970-73, fast helst ännu radikalare. Nu är vänstern svagare än före kuppen och de revolutionära idéerna hos vänsterpartierna har ersatts av ett mer pragmatiskt samarbete med kristdemokratin.

ATT SLUTA NU?

Från vänster: Stefan, Sigyn, Lena, Ulf, Roberto, Rosemarie.

Har vi i Chilekommittén svävat i det blå och ägnat oss åt önsketänkande?

Stefan: Nej, men vi har förändrats liksom alla andra. Vi såg kuppen som ett försök att förhindra en socialistisk utveckling i Chile och övriga Latinamerika. En imperialismens sista ansträngning att bromsa de folkliga massornas kamp för socialismen. Det trodde vi alla på. Nästan alla. Vi hade fel!...

Sigyn: Nej, men *det* var ju rätt. Det var ju så, för att krossa socialismen...

Stefan: Jovisst, precis. Men att vi under de följande 10-15 åren fortsatte se detta som ett temporärt nederlag, *det* var fel. Nu vet vi bättre, det var något mycket allvarigare.

Men vi kan inte sitta här och gräma oss över att vad vi tyckte 1973 inte förverkligades 1989 (när Aylwin vann presidentvalet). Vi gjorde rätt när vi stödde den chilenska vänstern som dominerade motståndet mot diktaturen. Eftersom kristdemokraterna stödde kuppmännen i början så fanns det ingen icke-socialistisk opposition. Därför var det kristallklart att vi hade en socialistisk plattform för Chilekommittén. Under 80-talet förändrades situationen i Chile då även andra än vänstern deltog i motståndet.

Roberto: Att stödja socialismen hade ju också sina historiska orsaker i engagemanget för Unidad Popular före kuppen.
Rosemarie: Om vi skulle fortsätta vårt arbete som Chilekommitté idag skulldet krävas att vi tog partipolitisk ställning.

Jag tror det skulle bli svårt att samlas kring en bestämd linje.

Visserligen kanske det låter som nostalgik, men jag måste nog säga att jag är besviken på utvecklingen i Chile. Det är ju samma gubbar som sitter kvar sedan tiden före kuppen och leder partierna, också i vänstern. Och de fackliga traditionerna har försvunnit under diktaturen. Den unga generationen har inte haft möjlighet att diskutera sig fram till en hållning.

Stefan: Ändå så är det »mindre varre» i Chile än övriga Latinamerika. Det politiska intresset och medvetenheten är trots allt större i Chile. Besvikelsen bör gälla avpolitiseringsen och högervändningen i världen i stort.

Chilekommittén hade uppstått 1971 som en solidaritetsorganisation för Unidad Popular-regeringen i Chile. Då handlade det om att sprida information om den chilenska vägen till socialismen, en väg som hade gått via valet av socialisten Allende till president den 4 september 1970, ett val som innebar att grundläggande förändringar inleddes i Chile. Högern och borgarklassen gjorde visserligen motstånd när överhetens privilegier hotades men militären höll sig neutral och trots alla svårigheter så representerade Allende-tiden en hoppfull möjlighet för socialister av olika schatteringar.

Sigyn åkte till Chile som UBV-volontär 1972. Stefan hade kommit dit hösten 1971 för att samla material om

Chiles ekonomi. Lena var på väg till Chile när kuppen kom 11 september 1973. Roberto kom till Sverige som flykting efter kuppen. Rosemarie och Ulf tillhörde de svenskar som inte minst genom mötet med flyktingarna beslöt sig för att gå med i Chilekommittén.

Det är knappast en överdrift att påstå att Chilekommittén som en bred folklig solidaritetsrörelse också kom att påverka vänstern och förhållnings-sättet till samarbete utanför den egna organisationen. Hösten 1973 var Chilekommittén som en lavin.

Stefan: Då var vi många som for omkring som skällade troll mellan småbyarna och snackade och informerade på skolor, bibliotek och så vidare. Listor gick runt och det bildades kommittéer ... Det var en enorm snurr på det hela. Där fanns folk från partier och folk som visste en massa om Chile och samtidigt många som var intresserade. Det här ledde till att det blev fart på diskussionerna. Chilekommittén var det enda ställe där folk som var lite radikala och antiimperialister kunde diskutera viktiga frågor över partigränserna. Det gjorde att det var både roligt och lärorikt att vara med i Chilekommittén.

Organisationsmodellen som Chilekommittén valde, med tendensfrihet och frihet för olika åsikter inom ramen för miniplattformen var absolut nödvändig för ett framgångsrikt chilearbete.

Lena: Jag hade varit med i DFFG (De förenade FNL-grupperna) men gått ur när DFFG spårade ur och mer och mer blev en stödgrupp till maoistiska SKP. I Chilekommittén var det ju inte ett parti som ensamt bestämde utan här var det en öppen debatt.

Stefan: Det här underlättades på sätt och vis genom splittringen inom chilenska vänstern. Hade det funnits ett ensamt parti där hade det varit svårare för Chilekommittén att hålla en självständig linje. Unidad Popular bestod ju av 6-7 partier och så fanns det några vänsterpartier utanför. Och bland dem som var tongivande i Chilekommittén från början fanns det en vilja att hålla stånd mot kläffingriga politruker från svenska partier som ville ta över Chilekommittén.

Roberto: I Norrköping fick vi så småningom en bra relation med hela vänstern och med socialdemokraterna. Där har Chilekommittén fungerat som en kommitté som kunnat ena olika grupper.

Åren fram till Chilekommitténs nedläggning har varit långa år fyllda av ett tålmodigt arbete. Ibland slitsamt. Ibland uppmuntrande. Många runt om i landet har arbetat hårt för att göra en ►

► insats mot den chilenska diktaturen. Många problem har funnits. De första åren var förhållandet mellan Chilekommittén och socialdemokratin kyligt (vilket inte hindrade att enskilda socialdemokrater var medlemmar i Chilekommittén eller att lokala arbetarkommuner samarbetade bra med Chilekommittén) och ofta var det två olika demonstrationer och möten. Och genom årens lopp har många tröstlösa möten hållits mellan Chilekommittén och olika chilenska vänsterpartier där små detaljer om arrangemang 11 september ålätts. Men det finns många positiva minnen.

Rosemarie: Asylfrågan innehöll många svåra stunder som när man misslyckades med att stoppa en utvisning. Samtidigt var det positivt när det gick att rädda någon som fick stanna i Sverige. Och det var en framgång när vi kunde jobba tillsammans med andra nationaliteter som kurderna och assyrier för att försvara asylrätten.

Stefan: Allt gick så lätt! Ingenting var omöjligt! Som Båstadsdemonstrationen vid tennismatchen mellan Sverige och Chile 1975. Det var ett genombrutt för Chilekommittén när 10 000 åkte till Båstad. Eller hamnarbetarnas bojkott av chilenska varor under tre månader.

Sigyn: Det var mycket hårt och slitsamt arbete bakom våra framgångar. Men det gav resultat. Som den gången 1974 när vi ordnade ett öppet hus i Gamla riksdagshuset och köerna ringlade utanför och vi var tvungna att sätta upp högtalare utomhus för dem som väntade...

Rosemarie: Jag kom att tänka på när Milton Friedman fick nobelpriset i ekonomi 1976 och den här killen reser sig upp i Konserthuset och ropar: Ner med diktaturen! Det var starkt. Och han var inte ens med i Chilekommittén! Sedan skickade han ett brev till vår box och skrev: Det var jag som gjorde det. En fin grej!

»Jag hörde talas om er i fängelset»

Lena: Det kändes bra när man fick bekräftat att solidariteten nådde fram. Jag träffade en facklig ledare som när han kom hit på besök från Chile sa: »Jag vet vad ni jobbar med, jag hörde talas om er mycket när jag satt i fängelset.»

Om vi blickar lite framåt. Nu har östblocket rasat samman. Det kalla kriget är slut, ett krig som åtminstone innebär att vänstern kunde få stöd från Sovjet och dess allierade. Vilka konsekvenser får det här för en alternativ utveckling i tredje världen och för en vänster som inte sällan trott på Sovjet och Östeuropa som skimmerande arbetarparadis?

Stefan: Jag håller inte med om den beskrivningen. Den vänster vi i någon mån kände oss befryndade med på 70-talet var

inte prosovetjisk. I Latinamerika fanns inte ambitionen att imitera Sovjet. På 60-talet och i början av 70-talet var den mer fristående vänstern stark men försvagades. Sedan fick Kuba lojalitet med Sovjet starka återverkningar.

»Det är svårare att mobilisera folk mot höga räntor som dödar barn än mot diktatorer som Pinochet»

Sedan måste man ju säga att det är skönt att det kalla kriget är över! Vem kan idag göra anspråk på att bli trodd om man kallar folk som kräver jordreform och rättvisa för agenter åt Moskva? Det går inte längre att hänvisa till någon förment världskommunistisk konspiration. I stället kan man komma tillbaka till grundläggande frågor: Vem är ansvarig för att 40 000 barn dör i världen varje dag, vem bär ansvaret för 30 miljoner gatubarn i Latinamerika? Inte den sovjjetiska kommandoeconomien!

Rosemarie: Jag var i Chile vid valet 1989 och jag blev ganska förvånad. Jag hade haft en övertro på hur stark vänstern var och hur engagerade folk var. Men när man pratade med aktivister ute i poblaciones och med aktiva ungdomar, nog hade de en anknytning till det chilenska kommunistpartiet! Så det som har hänt nu i Sovjet och Östeuropa får nog stora konsekvenser för de som är aktiva i Chile och särskilt för ungdomarna. Jag tror det är allvarligt, för det här är inget man har diskuterat.

Lena: Samtidigt är det bra att den latinamerikanska vänstern nu får stå på egna ben.

Stefan: Ja, och vi bör vara glada åt den demokratiska mognaden hos den chilenska vänstern och att den efter 20 år av skenbart tjafs och gnäll ändå, jämfört med övriga Latinamerika, är i en ganska bra situation.

Sigyn: En annan sak vi inte får glömma är att USA nu, efter det kalla krigets slut, har fått fritt fram på sin bakgård.

Rosemarie: Idag vet man inte hur ett anti-imperialistiskt arbete ska se ut. När det inte blev något sådant under Gulfkriget, vilka ska då dra igång något?

Stefan: USA:s invasion av Panama 1989 visade ju i blyxtbelysning vilka vapen som sätts in när ekonomiska intressen är i fara. Samtidigt har vi ett dilemma: Vad f-n gör en anti-imperialist i dagens Sverige? Vem älskar Noriega?

Tror ni att det finns hopp om en utveckling av en folklig socialism i 90-talets Latinamerika? Jag tänker till exempel på Lulas arbetarparti (PT) i Brasilien som bygger på folkrörelseinsflytande och basaktivitet, samtidigt som man deltar i valen.

Rosemarie: Ja, i Brasilien. Där finns ett stort industriproletariat. Men knappast i Chile där den höga arbetslösheten gör facket svagt.

Stefan: Det klassiska socialistiska projektet, både i socialdemokratisk och kommunistisk version, har byggt på idén och visionen att ett starkt och välorganiserat proletariats växer i antal och styrka och erövrar den politiska makten och genomför sitt projekt. Nu marginaliseras alltmer det klassiska industriproletariatet. Gruvarbetare, textilarbetare osv blir allt färre och snart finns väl 70 procent av dem som har arbete i tjänstesektorn. Jag tror snarare att nätverksgrupper för självhjälp på gräsrotsnivå, kvinnoorganisationer, miljöorganisationer, kulturgrupper, små kooperativ osv kommer att växa till och så småningom förändra samhället. Men vi kommer inte att läsa om dem i Expressen! De stora grandiosa projekten om erövran- det av statsmakten kommer knappast åter.

Sigyn: Idag ser det inte särskilt ljus ut i Latinamerika. Och överhuvudtaget är det sällan de fattiga massorna ute i världen kommer till tals. I stället ålätas de rika klickarnas problem och bekymmer fram och tillbaka...

»De fattiga ute i världen kommer inte till tals idag. Det är de rika klickarnas bekymmer som ålätas»

Stefan: Det finns en risk att rörelser alltifrån Sendero Luminoso i Peru till populisterna på höger- och vänsterkanten kan utnyttja desperationen hos miljoner människor. Fältet är fritt för etniska och religiösa fundamentalistiska strömningar, diverse allianser mellan kokainmaffia och fattiga småbönder osv. Frågan är vad som kommer att fylla tomrummet när det inte finns något alternativ till en brutal kapitalism. Och i Sverige är det svårare att mobilisera folk mot skuldskrisens höga räntor som dödar barn än mot diktatorer som Pinochet.

Man kan väl sammanfatta med att konjunkturen för den politiska vänstern idag är helt förändrad. När vi i Hanninge Chilekommitté stod i vårt lokala centrum på lördagarna var det kanske tio andra tidningsförsäljare och grupper att »konkurrera» med. De sista fem åren på 80-talet var vi ensamma i centrumet.

Rosemarie: F-n, den där kärringen som stängde systemet på lördagarna, hon tog kål på många solidaritetsorganisationer!

Korus: Karin Söder! (Råa skratt...)

Utskrift och redigering: INGVAR ENG-HARDT, ULRIKA JOHANSSON, ULF B. ANDERSSON

20 år

av solidaritet med Chile

Det var så här det började.

Året var 1971 och Salvador Allende hade blivit vald till president i Chile. Chilekommittén bildades som en stödorganisation till folkfrontsregeringen. Den fråga som kom att stå i fokus under 1972 var Chiles rätt till sin koppar. Ett enhälligt parlament hade givit Allende rätt att nationalisera kopparfyndigheterna. En av de tidigare nordamerikanska ägarna, Kennecott, begärde kopparlasterna i kvarstad, även de som kom till Sverige.

»Bojkotta juntan på alla plan!» var ett viktigt motto och när Sverige 1975 skulle spela Davis Cup-final mot Chile i Båstad blev protesterna starka.

»Stoppa matchen»-affischen av Kjartan Slettemark blev en uppmärksam symbol för kampen mot diktaturen.

Militärkuppen i september -73 utlöste en enorm vrede och solidariteten breddades. Chilekommittén växte snabbt.

Öppet hus i Gamla Riksdagshuset i sept -74 blev en succé. Mängder av artister ställde upp. Det blev många »Öppna hus» i de ärevördiga lokaler genom åren, innan huset åter blev riksdagens domäner.

BÅSTAD 20 SEPTEMBER 1975

Manifestationen mot chilejuntan i Båstad var en höjdpunkt i solidaritetsarbetet.

Björn Borg skulle spela Davis Cup-match mot Jaime Fillol från Chile. Mer än 7000 personer strömmade till i 90 bussar, hundratals ballonger släpptes upp med namn på politiska fångar och protesterna hördes ända till Chile. Det blev en fredlig och värdig manifestation, trots alla profetior om att det skulle bli bråk som föregick demonstrationen. Juntans tidningar skrev indignerade artiklar om »demonstranternas oväsen och det öronbedövande dånet från Chilekommitténs helikoptrar» men chilensarna kunde läsa mellan raderna.

Foto: Anders Enarsson

Det har varit
är fyllda av tål-
modigt arbete.
Ibland slit-
samt, ibland
uppmunt-
rande.

Sommarläger i Bergslagen i mitten av 70-talet. Konstnären Joaquin Rosell håller en inspirerad lektion i konsten att använda bild i propagandan.

Foto: Jan Johansson

Att Milton Friedman, chilejuntans ekonomiske guru, tilldelades Nobelpriset i ekonomi 1976 var en oerhörd provokation. Utanför Konserthuset demonstrerade 5000 när Friedman mottog priset ur kungens hand. Men det som väckte mest rabalder var att den högtidliga akten stördes av en ung man bland alla celebriteter inne i salen. Han reser sig och ropar »Ned med diktaturen i Chile!»

Bättre kunde det inte sägas.

Lars Hillersberg gjorde teckningen.

Chilekommitténs 4:e kongress i februari -77.

Bland annat togs beslut om arbetet för de politiska fångarna och flyktingarna och stöd till Hamnarbetsförbundets blockad av chillegods mars-maj.

NEJ TILL
FRIEDMAN

INTE EN
PENG till
CHILE-
JUNTANS
DRÄNG

Foto:
Ingvar Enghardt

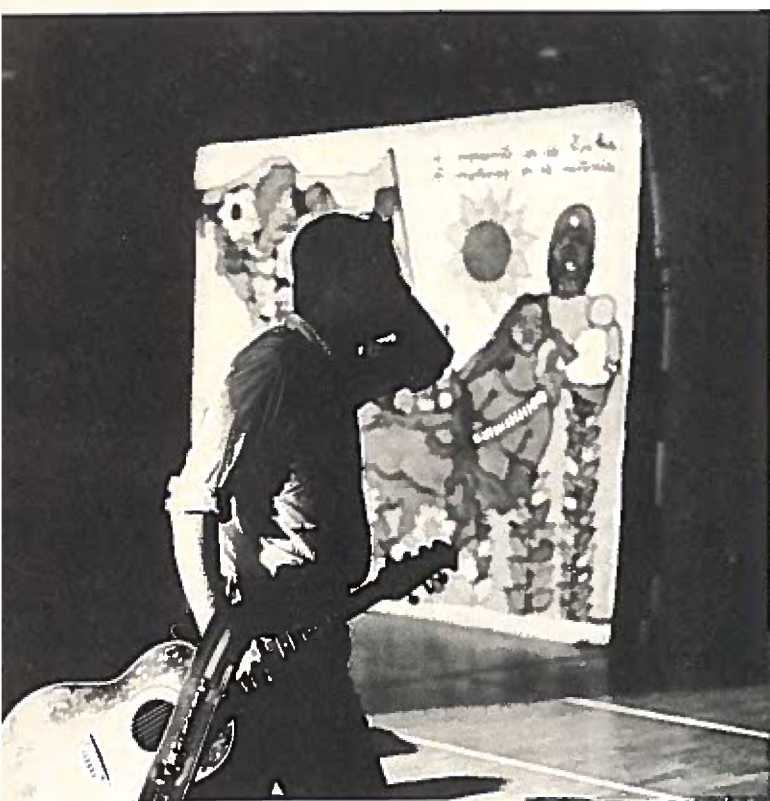
Appellmöte på Sergels Torg maj -84 för hungerstrejkande gruvarbetare i Rancagua, Chile.

Foto: Ingvar Enghardt

Varberg 11 september 1983. Tio långa år av diktatur. I Chile har protestdagarna pågått i våg på våg sedan i maj. Vid senaste protestdagen i augusti omringades Santiago av pansarvagnar och 26 människor dödades. Utegångsförbud rådde. Men diktaturen har börjat vackla. HN-Foto Lars G. Johansson

Konserthuset i Stockholm 11 september 1983. Miakel Wiehe lämnar scenen efter ett bejublat framträdande tillsammans med Björn Afzelius. Stämningen är tät och lycklig i ett fullsatt konserthus. Coirón var också med på scen, liksom Södra Bergens Balalajkor, ett par av de grupper och artister som generöst ställt upp för Chilesolidariteten genom åren. Den här kvällen gav 50 000 kronor till Chiles folk

Foto: Hector Estay

Foto: Hector Estay

Regn, regn, regn...
Kanske är det inte meteorologiskt bevisat, men nog finns en känsla inom Chilekommittén av att himlen aldrig gråtit som den 11 september de här åren sedan 1973.

Fler röster om solidariteten

16 ÅR MED CHILEKOMMITTEN I VARBERG

Chilekommittén var en mycket stor del av våra liv under en lång period. Det var också en del av Varbergs stadsbild och kulturliv och ett återkommande inslag med insändare, kvarts- och halvsidor i lokaltidningen, Hallands Nyheter.

Om man bläddrar tillbaka i sin almanacka ser man att veckorna ständigt bestod av arbete och gemenskap inom lokalkommittén. Exempelvis kunde torsdagskvällen ägnas åt fånggruppen, fredags-eftermiddagen åt Chilebulletinförsäljning utanför Domus, träning i sånggruppen under lördagseftermiddagen och så fest hemma hos någon kamrat på kvällen.

Kamratgäng

Vi i Varberg blev en stor och fast grupp som inte splittrades på annat politiskt- eller solidaritetsarbete. Många var inflyttade och fick sin vänskapskrets i kommittén; vi blev ett kamratgäng. Vi träffades på lördagsfika i lokalen, vi hade fester och utflykter på cykel och skidor.

Arbetet bedrevs länge i mindre grupper, såsom propagandagruppen, bojkottgruppen och fånggruppen. Handlarna i Varberg hade stor respekt för bojkottgruppen som informerade på fackmötena, ledde demonstrationer om chilensk frukt såldes och fick Konsums styrelse att ta beslut om bojkott av chilenska varor.

Viktiga för vår och kommitténs del blev naturligtvis chilensarna som kom hit redan 1976 och som vi hade stor kontakt med på flyktningförläggningen då. Flera av dem har arbetat aktivt med oss och hållit kontakter med Chile.

Höjdpunkter

Efter folkkampanjen mot kärnkraft försvann en del medlemmar och arbetet i smågrupper blev arbete i lokalkommittén. Våra årliga fiestor med egenhändigt bakade empanadas, 500 st, gav vi dock inte upp. Många duktiga och trevliga artister uppträdde på vårt Folkets Hus och överskottet till Chile blev stort. Sven Wollter, Jan Hammarlund, Mikael Wiehe, Björn Afzelius, Wira Cocha och Somos och många andra drog en stor och nöjd publik.

Höjdpunkten under senare tid var vid lokalkommitténs 10-årsdag då Harald Edelstam besökte oss. Hans tal och engagemang fyllde våra sinnen för lång tid framåt och gav ny friskhet åt vårt arbete.

Vi har också kommit i kontakt med och samarbetat med andra solidaritetsgrupper, såsom Nicaraguagruppen och Pablo Nerudaföreningen och fått vänner där.

Den ena rivningsfastigheten efter den andra har vi flyttat in och ut ur och det

Björn
Afzelius och
Mikael Wiehe
i Varberg
1987.

Foto: Stejan Alkhagen

ger också minnen. De första större medlemsmötena hölls i kapprummet på dåvarande Folkets Hus och mötesdisciplinen var mycket strikt. Under senare tid har stämningen varit annorlunda och gemytligare även om det avslutande fiket försvann då vi bytte lokal senast.

Det är med blandade känslor vi avslutar vårt Chilekommittéarbete. Vilken

typ av solidaritetsarbete eller engagemang ska vi nu ägna oss åt? Vi ska väl inte helt förborgerligas och ägna oss åt oss själva? Vilken nytta har vårt arbete gjort? Frågorna inför framtiden är många, men vi tror att nya engagemang väntar och att vänskapen består.

Ann-Marie Lidholm
Varbergs lokalkommitté

SOLIDARITET – ETT OTIDSENLIGT ORD?

.....

Idag talas det mycket om det internationella perspektivet, ett Europa utan gränser. Och vi vet alla vilka stora förändringar Europa har genomgått bara på några år. Men i Europadebattens spår följer också isolering mot tredje världen, Afrika, Latinamerika, och Asien. Europagemenskapen utestänger lätt solidariteten med tredje världen.

Den internationella värld vi vill leva i måste innesluta hela världen. Under mina 20 politiskt aktiva år har visserligen framsteg gjorts på en del håll i världen. Vietnamkriget tog faktiskt slut. Cuba har överlevt som självständigt land. Angola, Mocambique och andra forna kolonier har blivit självständiga nationer. Apartheid som politiskt system är på väg att avskaffas. Chile är på väg in i ett demokratiskt system igen.

Samtidigt inträffar nya väpnade konflikter och naturkatastrofer. Skuldbördan för de fattiga länderna ökar för var dag. Den seger USA vunnit i kriget mot Saddam Hussein var bl a till priset av tusentals kurdiska barns liv. Den internationella solidariteten behövs med andra ord mer än någonsin!

Formerna för solidaritetsarbetet har dock ändrats och förnyas än mer. Visst kommer det även framöver att behövas speciella organisationer för ett land eller ett folk: Södra Afrika, kurderna, Palestina, Nicaragua med flera.

.....

Men det gäller också att bidra till möjligheter till internationell solidaritet som finns inom de fackliga organisationerna, etablerade organisationer som Rädda Barnen, Röda Korset, Amnesty och de kristna och kyrkliga organisationerna. Inom handikapprörelsen finns en särskild biståndsorganisation, SHIA,

som dessutom är värd allt stöd. Till detta kommer initiativ i liten skala från enskilda anställda och utvecklingsstörda själva som riktat sig direkt till handikappade i u-länder. Ett exempel är en grupp utvecklingsstörda som tillsammans med personal besökt och fortsätter upprätthålla kontakt med en skola för handikappade i Kenya. På ett dagcenter i Stockholm sorterar utvecklingsstörda kläder till Emmaus, på ett annat ställe har man fadderbarn i Etiopien och ett tredje bidrar med vertyg till en verkstad för handikappade i Argentina.

I framtiden är det nödvändigt att sluta rangordna solidariteten. Det är inte »bättre» att skicka kläder till Nicaragua än leksaker och sjukvårdsmaterial till Rumänien.

.....

På många håll har vänorter etablerats mellan en svensk stad/län och orter i Estland, Lettland och Litauen. På andra håll har skolklasser och hela skolor engagerat sig för gatubarn i Latinamerika eller regnskogar i Centralamerika.

Jag tror inte att den internationella solidariteten är mindre idag än under 70-talet. Men den tar sig andra och fler former. De som idag och i framtiden bär upp solidaritetsarbetet återfinns inte bara inom vänstern. Vi har inget monopol på den internationella solidariteten.

.....

De globala orättvisorna har ökat katastrofalt. Fördelningen av hälsa och välbstånd blir alltmer snedvriden. När miljoner barn dör varje år av svält och undernäring måste »motkrafterna» intensifieras. Formerna kan växla, men solidariteten behövs!

Eva Zetterberg
Skarpnäcks lokalkommitté

"Dom kallar mej morfar"

Han har länge varit en stöttepelare för Haninge Chilekommitté och arbetat outtröttligt under dessa 20 år för Chiles folk och särskilt för diktaturens direkta offer. Att Chilekommittén nu lägger ner sin verksamhet centralt kommer inte att rubba denne verkliga veteran i hans solidaritetsarbete.

Bulletinen fick en pratstund med Arvid Falkenberg.

– Jag syns det er tragiskt att Chilekommittén må lägga ner och att bulletinen inte kommer mera. Arvids norska modersmål anas fortfarande, när han blir lite ivrig. – Men en får förstå att det är nödvändigt av ekonomiska skäl. Men här i Haninge fortsätter vi som vanligt med stödet till de politiske fångarna. Det är en 12-13 stycken vi har kontakt med. Vi har ju inga administrativa kostnader att dras med. Nyligen fick vi ett brev från en kvinna, en politisk fange i Valparaiso. Hon hade fängslats nu under den demokratiska regeringen. Det finns ett 70-tal sådana fall... Du vet väl att det pågår en hungerstrejk i fängelserna? De är inne på 25:e dagen nu. I Santo Domingo, kvinnofängelset, deltog 11 stycken i en hungerstrejk under våren, alla utom en som ammade en två månaders baby. Vi fick ett kort på dem och de smiler som man ska på ett foto... Men det må vara svårt att sitta bak galler nu när det ska vara demokrati...

Arvid du är ju en av veteranerna i Chilekommittén?

– Det kan man gott säga. Jag gick med i Chilekommittén 1973-74, i Haninge.

Och varför det? Var du kanske med i något vänsterparti?

– Jag är partilös. Nej, jag blev bare upprörd över sveket mot demokratin och över den brutalitet som militären visade.

Du är norrman ursprungligen...

– Ja, jag flydde till Sverige under ockupationen 1943 med Gestapo i hälsarna och blev internerad i ett läger som hette Kjesäter i Vingåker. Sen fick jag tillstånd att arbeta i Stockholm. Så när de allierade landsteg i Normandie kunde exilnorrmännen med Sveriges goda minne sätta igång en utbildning av polistrupper. Ett par läkare började utbildningen, men det var militär träning. Om de allierade hade valt att attackera tyskarna i Norge så skulle vi sättas in där. Nu blev det inget krig utan tyskarna kapitulerade den 8 maj 1945 till Norge och England och vi fick ta hand om krigströtta tyska soldater i ett antal fångläger. 2-300 000 man i 6-7

månader. Vi sållade ut quislingar. De hade ju satt många patrioter i fängelse på Grini, nu hamnade de själva där, och folk kunde ropa: Seiern er vår – Quisling kom till Grini i går!

Men du kom tillbaka till Stockholm, vad var det som drog dej?

– Ja, jag kom något år senare, för jag blev erbjuden ett arbete på arkitektkontor. Jag ritar fortfarande små hus.

Det blir väl »Friggebodar» nu?

– Nej du, lite större får det allt vara!

Arvid, det sägs att du gått och gift dej på äldre dar med en chilenska. Vad trevligt! Vad heter hon?

– Viola. Viola Munoz. Hon kom från Arica i norra Chile och hade fått en dom på 25 år. Hon satt av 2 år, ofta flera veckor i mörkercell eller i ensamcell. Tack vare internationella påtryckningar ändrades hennes dom till landsförvisning för all framtid och hon kom till oss som hade sänt en inbjudan med arbetstillståndet klart. Just nu är hon i Santiago och rustar upp sitt gamla hem.

Ni har alltså arbetat för de politiska fångarna...

– Ja, också med PIDEA, som Viola varit med att starta. Det var en stödorganisation med barnhem för barn till politiska fångar och föräldralösa där föräldrarna »försvunnit» eller avrättats med ett annat ord. Inte bara i Chile utan också i Uruguay och Paraguay. Nu arbetar man med hemvändarnas barn som ofta får psykiska problem.

Vad minns du som höjdpunkter i ditt Chileengagemang?

– Väl då vi var i Santiago i april-maj sedan Pinochet fallit. Vi besökte bl a La Victoria, denna kämpande arbetarstadsdel. Det var där som padre Jarlan döddes av en poliskula vid sitt skrivbord. Nu var vi hos hans efterträdare, Pierre Dubois. Första maj i O'Higginsparken var också en fantastisk upplevelse. Att se brigadmållarna i arbete och att delta i denna stora demonstration! Det var märkligt att höra den nyvalde presidenten Aylwin tala i timmar. På 1:a maj! Glädjen, de röda fanorna, timma efter timma! Och så försäljning av alla dessa förut förbjudna böcker!!! Otroligt!

– Sedan besökte vi en familj i La Granja som vår Amnestygrupp skrivit till i många år. Barnen kallade mej »abuelo» (morfar) och vi drog genom gatorna arm i arm... Också en annan familj som Haninge Chilekommitté haft kontakt med besökte vi i San Miguel. Det var allt mycket positivt.

– Och sen är ju Chile ett så otroligt vackert land, alltid med de höga fjällen i bakgrunden. Det är vackrare än hemma i Norge.

När åker du tillbaka Arvid?

– Det står i framtiden, det börjar bli så jobbigt att resa... säger Arvid, 80 år fyllda. □

Text och foto: INGVAR ENGHARDT

Det finns mycket värme i den här pärmen med brev från kvinnofängelset...

BARRIKADER MOT LAGEN

Ursprungsbefolkningarna för en hård kamp för sin överlevnad gentemot storsamhällets inhemska och utländska exploatörer. Det gäller samet i Sverige, eskimåer i Kanada, aborigenes i Australien och så vidare. I södra Chile lever mapuchefolket. I 500 år har de försvarat sin rätt till jorden.

– Vi åker ut till familjen Rain-Lefin, säger Francisco på CODEPU-kontoret i Temuco, så ska du få se med egna ögon hur utrotningen av oss mapuches går till idag. Men du ska också förstå att vi aldrig ger oss, aldrig i livet!

Vi tankar pickupen och skumpar iväg utåt landsvägen. – Allt det här, villaträdgårdarna och industrimarken var en gång vårt land, vår jord, säger Francisco, medan vi åker genom de stora ytterområdena. Temuco har idag kring 160 000 invånare och växer explosionsartat.

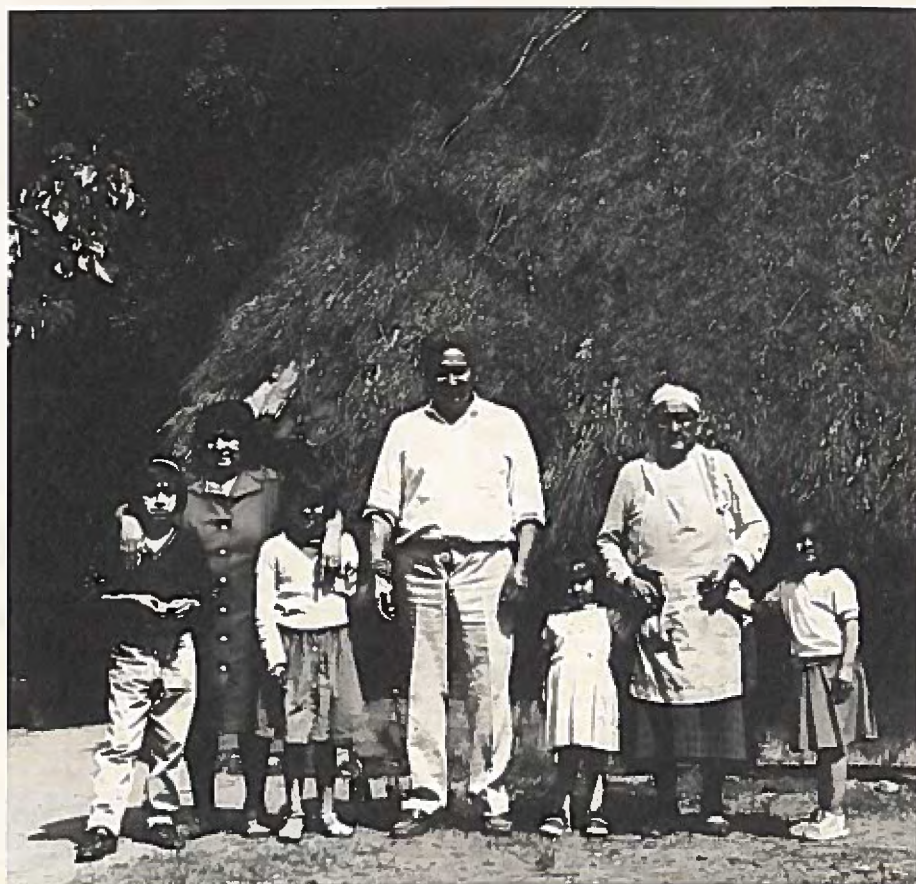
– Och tror du att vi gett bort marken, eller sålt den? De har rövat den, med våld, list och pisco (brännvin)! Runt om Temuco finns bara storgods. Det är dom som säljer marken till kommunen.

Vi far västerut. Bebyggelsen glesnar och efter två mil är vi i Freire-kommunen och tar av på en smal grusväg. Här ligger samfälligheten Catripulli.

– Det här är mapuche-land – fortfarande! – säger Francisco med eftertryck och parkerar i dikesrenen.

Det börjar med att vi får klättra över en timmerbröte. – Vår barrikad! säger Francisco.

Dona Margarita och tre flickor hälsar hjärtligt välkommen. Francisco är som son i huset. De pratar på mapudungun, mapuchespråket. Francisco förklarar ärendet.

Familjen Rain-Lefin med gammelmor invid hennes »ruka» (halmhus)

Don Osvaldo, som är ute i ärtåkern och rensar ogräs, kallas in.

Huset är närmast en sommarstuga med kök och sängkammare, kanske på 20 kvadratmeter. I ett hörn av köket en kokhård och ett fotogenkök.

Don Osvaldo är en försynt person i övre medelåldern. Han sticker in ett ord här och där medan hustrun bubblar på, än på spanska än på mapudungun.

– Jo, de kom på eftermiddagen den 27 juli. Det kom 8-9 karabinjärer och en herre, en advokat tror jag, och viftade med ett papper och befälde oss att utrymma huset och ge oss iväg. Vi hade alla fem flickorna hemma, grisarna och korna. Vi vägrade förstås! Då började poliserna att riva ner uthusen, vi hade två

skjul där ute, hon pekar ut bland buskarna där det ännu ligger en rad stenar.

– Och så slog de sönder min musteri-press, skjuter Don Osvaldo in. Vi har lite äppelträd härkring. De var hjärtlösa!

– Och sen slängde de ut våra saker.

– Motstånd? Vad skulle vi göra utan pistoler, fortsätter dona Margarita. Familjen måste klämma in sig i farmoderns »ruka» (halmhus) i granngården. Dona Margarita for till CODEPU i Temuco för att få hjälp.

Vad hade hänt? Hur kan man bli vräkt från den egna fäderneärvda jordlappen?

Jo, berättar hon medan hon tillreder ärterna och rödbetorna till vår middag. Det var 35 hektar jord som farfadern rådde över (bland mapuches talade man inte om ägare men enligt

Pinochets lag måste den delas upp på ägare) och man brukade jorden tillsammans. Vid hans död delades jorden upp mellan söner och döttrar och änkan, med var sin lagfart. På Osvaldo föll fyra och ett halvt hektar.

Familjen fick två söner och fem döttrar. Eftersom far och mor själva aldrig fått gå i skola och inte kunde läsa och skriva (så när som sitt eget namn) ville de att barnen skulle få lära sig sådant de behöver i livet idag. De äldsta är nu utflugna, bara de tre yngsta flickorna bor hemma.

För sex år sedan, vid ett besök i Temuco, blev de övertygade av en lärare, don José Troncoso, en »winka» (vit) att de borde flytta in till staden »medan flickorna gick i skola», eftersom det inte finns någon i närheten därborta. Don José skulle under tiden arrendera jordbiten i Catripulli. Man kom överens om att arrendetiden skulle vara fyra år och arrendesumman 225 000 pesos (bra betalt!). Don José skulle ordna kontraktet med notarius publicus. Sagt och gjort: först kallades don Osvaldo till notarius i Temuco för att skriva på. Dagen därpå dona Margarita.

— Han läste upp kontraktet i rasande fart, vi begrep inte ett dugg, förklarar dona Margarita, men jag skrev mitt namn, för så skall man göra. — Allt var i bästa ordning, sa han ju och hade lämnat 100 000 i förskott.

Så en dag, någon månad efteråt, kom äldste sonen Rodolfo hem på besök.

Han fick läsa kontraktet och anade oråd:

— Här står 99 år, inte fyra år!!! Dessutom står det att han får registrera sig som ägare ... (och detta med stöd av lagdekret 2568) Stor uppståndelse. Sonen gick direkt till kommunkontoret i Freire, som kontaktade en advokat. — Men advokat kostar mycket pengar så vi vände oss till rättshjälpen. Där hände ingenting, men de slarvade bort dokumenten vi lämnat in.

— I slutet av april stämde läraren oss inför tingsrätten i Temuco. Vår advokat, en dona Herrera, kom överens med hans advokat om en lite högre handpenning och rätten godkände att vi skulle vråkas inom en månad.

— Vi vände oss då till intendenturen (länsstyrelsen) juridiska avdelning. De gav oss en advokat som »inte hade tid».

— Inget resultat heller när vi sökte hjälp hos guvernören. Först på jordbruksstyrelsens kontor för infödingsfrågor hade de en advokat som tog tag i saken och skrev ett dokument som skulle stoppa vräkningen, för vår advokat hade ingen rätt att träffa uppgörelse på egen hand.

— Men så kom de hit ändå!

— Den här jorden är värd 9 miljoner pesos och den ville han bara röva ifrån oss! Vem vågar arrendera ut något på längre tid än fyra år? Man vet ju inte hur länge man får leva.

Vräkning... Vad hände sedan?

Jo, familjen flyttade tillbaka medan CODEPU och Ad-Mapu och andra organisationer mobiliserade över 100 man

med vakter som fällde träd och byggde en kraftig barrikad framför infarten.

— Om dom där poliserna kommer en gång till så ska det rövarpaketet få det hett om öronen. — Vi kommer att gå till självaste justitieministern, försäkrar dona Margarita serverar en enkel middag på majs, ärtor, potatis, rödbetor, ägg och medhavt vin.

Ad-Mapu lät göra en video om protestmötet och barrikadbygget. Den ska visas för andra mapuchesamfundigheter för att mobilisera.

Enligt Elisa Avendano, vice ordförande på Ad-Mapu-kontoret i Temuco, befinner sig 45 andra familjer i provinsen Cautin (Temuco) i samma situation som Osvaldo Rain, liksom 70 familjer i Malleco-provinsen.

— Allt med hjälp av Pinochets »förbannade lag» 2568, som tillåter »arrende på 99 år». Hon påminner om att president Aylwin personligen inför mapucheförsamlingar har lovat att inga vräkningar från jord och hem skall få genomföras tills en ny »infödingslagstiftning» har godkänts i parlamentet. Förslaget har varit på remiss hos »infödingarna» dvs ursprungsbefolkningen och fått svidande kritik för sin etniska okänslighet. Men kan man lita på en »winka» längre ... efter 500 år av bedrägerier?

Text och foto: INGVAR ENGHARDT

— Om det rövarpaketet kommer igen ska dom få det hett om öronen!

Mapuches – finns de?

**Enligt Chiles grundlag
existerar inte några mapuches
eller andra grupper av ursprungsbefolkningar.
Regeringen måste nu avskaffa »spökena», det vill
säga ändra grundlagen så att mapuches och
andra folkgrupper åter blir verkliga.**

Foto: Maria Olga Allemand

Häromdagen pratade jag med några »spöken». Visserligen såg de ut som chilenska ungdomar gör mest, även om de uppvisade tydliga drag av mapuches. Men de finns inte längre. Inte enligt grundlagen i alla fall. Den drevs igenom av militären 1980 och slår fast att Chile bebos av chilénare. Punkt slut.

Detta vållade en del problem, bland annat för det lagförslag som regeringen skulle lägga fram, och som innehåller åtgärder för att förbättra villkoren för ursprungsbefolkningarna. Problemet är bara att det ju enligt grundlagen inte finns några mapuches, aymara, rapa nui, pehuenches, huilliches eller andra grupper av de folk som levde i Chile innan spanjorerna kom. Alla andra än chilénare är utlänningar, och att ge dem några särskilda förmåner skulle strida mot grundlagen. Alltså såg sig regeringen tvungen att lägga fram ett förslag till grundlagsändring för att göra det möjligt att lagstifta till förmån för ursprungsbefolkningarna.

Kamp för att återta jorden

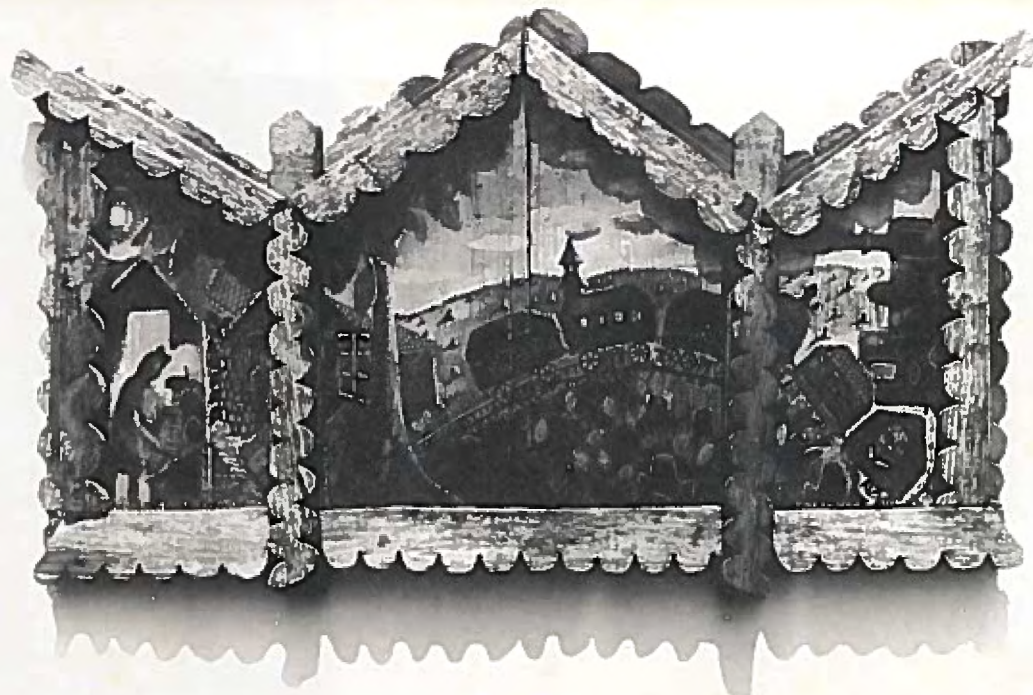
Samtidigt som dessa lagförslag presenterats har grupper av mapuches genomfört en rad jordockupationer, eller återtaganden som de kallar det. De tillhör organisationen »Consejo de todas las tierras», och ser aktionerna som inledning till en kamp för jorden och för en mer eller mindre självständig mapucheland inom den chilenska.

De sex mapucheorganisationer som ingår i den statliga kommissionen för ursprungsbefolkningar, bland dem Ad Mapu, fördömer aktionerna som uttryck för sensationsmakeri, och som orealistiska och olämpliga nu när det finns ett lagförslag som innebär förbättringar för mapuches. Samtidigt finns det grupper, även inom Ad Mapu, som inte tror att lagförslaget kommer att leda till bättre förhållanden, och som stöder jordockupationerna, även om de inte delar tanken på en egen mapucheland.

Vräkningen av familjerna pehuenches i Quinquén har uppskjutits. Det verkar som om skogsbolaget Galletué, som är den juridiske ägaren, kommer att gå med på att sälja området till staten, som i sin tur gör det till nationalpark. Pehuenches blir därmed i praktiken parkvaktare. Vilket ju ligger långt från deras kulturella traditioner och rättmätiga krav. □

JOHAN SOLANDER

Chilebulletinen 4/91

En värld av stjärnor och hemliga väsen

Ordet frodig får en alldeles speciell betydelse i Chiloé, en provins drygt hundra svenska mil söder om Santiago. Den orörda urskog som fortfarande finns kvar är så tät att man ofta inte vet om man går på den riktiga marken eller på ett jordlager som samlats på trädens grenar, och man får hugga upp en väg för att överhuvudtaget komma fram, precis som i en regnskog.

Och det är faktiskt en regnskog, inte en tropisk, men väl vad geograferna kallar en tempererad regnskog. Det regnar i stort sett utan uppehåll under större delen av året, och det myckna vattnet gör att allt växer något alldeles kopiöst.

I denna yppiga natur, i den lilla byn Lelbun på vägen mellan Chonchi och Queilen, har två avhoppade ingenjörer från Concepción hittat sin plats på jorden. Sedan de kom till Lelbun för några år sen försörjer de sig som konstnärer. Deras inkomster är väl med svenska mått försumbara, men i Chiloé går det att leva billigt om man vill.

De arbetar under den mörka och regniga delen av året, och under en eller två sommarmånader säljer de sina verk till turister i provinshuvudstaden Castro. Efter försäljningsperioden återvänder de nervösa och utmattade efter mötet med den stora staden med kanske 20.000 invånare och en kraftig tillströmning av turister.

Guillermos hus har en dagsida...

... och en nattsida. Och vad som gäller på dagen tycks inte gälla på natten ...

► Guillermo Grez målar naivistiska tavlor med akvarellfärger på tejuelas, de långa träspån som traditionellt täcker tak och väggar på husen i Chiloé. De blir dåliga efter några decennier och behöver bytas ut, och Guillermo tar de som ska kastas.

Hans tavlor är starkt inspirerade av Chiloés mytologi. Här finns de väsen chiloterne berättar om under de långa mörka kvällar när de samlas runt vedspisen i köket föra att torka sina våta kläder, värma sin kalla lekamen och gömma sig undan *las voladoras*, dödens svarta budbärare som flyger som fåglar i natten. Guillermo målar den vackra Pincoya, som dansar på stranden och förebådar framtiden, den stora sjöhästen och den »fula gubben» Trauco, som smyger omkring i skogarna och gör flickor med barn. Och under den värld vi lever i de båda ormarna Caicaivilu och Tentenvilu, vattnets och jordens väktare, vilkas strider gett Chiloé dess nuvarande geografi.

Till mytologin får man också räkna tåget, det tåg som med stora vedermödor tuffade sig fram mellan Castro och Ancud ända till den stora jordbävningen 1960, som förstörde spåren.

Ibland är det svårt att säga om de mänskliga figurerna i hans tavlor är människor eller mytologiska väsen. De verkar alla leva i den drömtid som kommer ur den levande skogen, och som så lätt griper den som dröjer sig kvar i Chiloé en tid.

Föregående sida:

Även tåget tillhör efter 1960 års jordbävning mytologin i Chiloé. Guillermo har målat det på träspån som han ramat in med kasserad ornamentering från Lelbuns kyrkogård.

Guillermo Grez äter i köket i Lelbun. Mathållningen är enkel och har tidvis närmast sig svältgränsen när pengarna från sommarens konstförsäljning inte räckt hela dret.

Reinaldo Espinoza blandar de två material som dominerar det mänskliga livet i Chiloé, trä och ylletyg. Träet kommer från hus som blivit alltför illa åtgångna av det fuktiga klimatet och ska rivas. En hel del av dessa hus är de ofta rikt ornamenterade små skjul som uppförs över gravarna på kyrkogårdarna.

Tygerna väver han själv på en liten vävstol i det rum i deras lilla hus som fungerar som ateljé. Om rummet är ledigt, förstås, för till Guillermo och Reinaldo kommer många och hälsar på och stannar gärna en natt eller fler.

Reinaldos konst är ofta mer abstrakt än Guillermos, men ändå högst konkret. Det konkreta ligger i materialen, de gamla bearbetade och väl använda trästycken som man ofta omedelbart känner igen från den chilotiska kulturen. Kompositionerna som helhet, med tyg och trä, blir ofta något som mer går i stil med det man kan se på etablerade konstgallerier. Även Reinaldo syftar i sina verk ofta på mytologin, om än inte på ett lika direkt sätt som Guillermo. Här är det mera toner och stämningar som får leda associationer och känslor.

Trots att de är »chilenare» har de blivit väl mottagna av folket i Lelbun. Chiloterne är ofta misstänksamma mot dem som kommer utifrån, men Guillermo och Reinaldo är välkomna i alla granngårdarna. Nyligen ledde de arbetet med att måla om den lilla bykyrkan invändigt. Och där lär de ha fått nytta av sina kunskaper om färger, för det fanns bara pengar till att köpa tre burkar färg, och de flesta av kulörerna fick de blanda till själva. □

Text och foto: CHRISTER HAMP

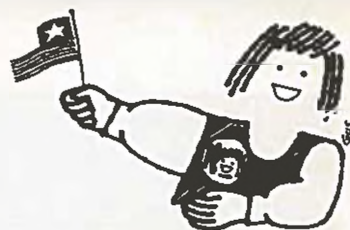
Reinaldo Espinoza betraktar taket i Leíbuns kyrka, som han och Guillermo målat tillsammans med byborna.

»Här vilar La Periconas» har Reinaldo skrivit på detta verk. La Periconas är sängens flicka som ska gifta sig, och här tycks hon vila lugnt i sin egen jord.

Chile: Dagbok: maj-okt

17 maj

Högsta domstolen valde den 83-årige domaren Enrique Correa till sin nya ordförande. Correa är motståndare till regeringens planer på att reformera domstolsväsendet. Regeringen vill bli ha en åldersgräns för medlemmarna i HD, begränsa militärdomstolarnas domsrättsområde och inrätta ett lagråd (Consejo de Justicia) som ska stå över HD.

30 maj

De politiska fångarna, 177 stycken i flera fängelser i Chile, började en hungerstrejk. De begärde att alla de politiska fångarna ska frigges snarast.

31 maj

Frente Patriótico Manuel Rodríguez deklarerade att de överger den väpnade kampen och övergår till lagligt politiskt arbete. Detta gäller den del av FPMR som efter splittringen 1987 fortsatte i nära kontakt med kommunistpartiet.

22 juni

Efter 23 dagar avslutades de politiska fångarnas hungerstrejk. Fångarna hade förhandlat med regeringen och representanter för de politiska partierna och fått löften om ett påskyndande av de rättsliga processerna. Dagen innan hade president Aylwin benådat 21 av de politiska fångarna.

1 juli

Gruvarbetarna vid Chuquicamatagruvan gick ut i strejk. De krävde en 10-procentig lönehöjning för de kommande 2 åren och längre semester. Bakom strejken ligger också att gruvarbetsfacket är missnöjt med att man inte lyssnar till dem i viktiga frågor, framför allt det nya lagförslaget som skulle tillåta att CODELCO, det statliga gruvbolaget, öppnades för privata investeringar i joint venture. Kommunisterna i facket är emot denna privatisering. Vid det fackliga valet i april fick kommunisterna 3 platser i ledningen för CTC, kopparfacket.

15 juli

Chuquicamatagruvan öppnades igen. Strejken avbröts efter en överenskommelse om 5 dagar längre semester och en produktivetsbonus i stället för lönehöjning.

24 juli

Deputerandekammaren röstade med överväldigande majoritet igenom en »angivarlag» som gör det möjligt för domstolarna att minska strafftiden för den som kan ge information som leder till gripanden av terrorister. Motståndarna till lagen anser att den belönar och uppmuntrar angiveri på samma sätt som under militärdiktaturen. Bland dem som röstade mot lagen fanns Andrés Aylwin.

25 juli

40 000 hälsovårdsarbetare började en 2-dagarsstrejk. Regeringens generalsekre-

terare Enrique Correa sade att strejken är olaglig – offentliganställda har inte strejkrätt – och att regeringen ska tillämpa lagen och väcka åtal.

31 juli

General Fernando Matthei avgick som flygvapenchef.

Letelier-fallet kommer att tas upp i domstol. Orlando Letelier, utrikes- och sedan försvarsminister i Allendes regering, mördades den 21 september 1976 i Washington. Det är nu 25 år sedan och fallet skulle alltså ha preskriberats om några månader, men nu har den speciellt tillsatte domaren Adolfo Banados begärt att få utskrifter av förhören med de två exilkubaner som tidigare i år dömdes i USA för sin medverkan i mordet. Distriktsåklagaren i Washington sade vid det tillfället att det fanns ytterligare minst två förövare av brottet, nämligen Manuel Contreras, chef för DINA 1974-1977 och hans underlydande översten Pedro Espinoza.

1 aug

Ny gruvarbetsstrejk, denna gång i El Teniente-gruvan, också för lönehöjningar.

2 aug

Karin Eitel som suttit fängslad sedan 1987 kunde lämna kvinnofängelset Santo Domingo. Hennes strafftid hade blivit avkortad och i väntan på att det skulle bekräftas blev hon fri mot borgen.

5 aug

Chiles kommunistpartis generalsekretär Volodia Teitelboim sade i ett uttalande att partiet är mitt uppe i en förnyelseprocess och att termen marxism-leninism ska uteslutas i det nya programmet. Han sade också att partiet nu återigen tar avstånd från väpnad kamp.

13 aug

3 000 gruvarbetare och deras familjer hade rest ned till Santiago och marcherade genom stadens centrum till CODELCOs huvudkontor. De protesterade bli mot CODELCOs attityd mot arbetarna i de pågående förhandlingarna.

14 aug

Regeringspartierna nådde en överenskommelse med oppositionspartierna, UDI

och RN om datum för de första kommunalval som hållits i Chile på 20 år. Datumet som ska fastställas av kongressen blir den 30 juni 1992.

18 aug

En tunnel upptäcktes i Allmänna fängelset i Santiago, dock inte i den avdelning där de politiska fångarna sitter. Det är andra gången denna månad som en tunnel upptäcks i fängelset!

23 aug

Strejken i El Teniente avblåstes sedan man nått en överenskommelse som tillförsäkrar arbetarna 2 procent av gruvans vinst samt längre semester.

2 sept

På Allmänna kyrkogården i Santiago har man börjat gräva ut ett antal namnlösa gravar. Det visade sig att det fanns 3 - 4 kroppar i varje grav, i många fall kunde man se att de avrättats med ett skott i huvudet. Många av kropparna har kunnat identifieras. Mänskliga rättighetsorganisationer tror att omkring hundra av de »försvunna» kan finnas begravda där.

11 sept

Ett förslag från regeringen om att den 11 september inte längre skulle vara helgdag i Chile röstades ner i parlamentet.

I Santiago deltog tusentals människor i en minnesmarch förbi Moneda-palatset och ut till kyrkogården. Därifrån gick många sedan för att demonstrera utanför kvinnofängelset Santo Domingo.

15 sept

Amnesty International publicerade en rapport om tortyr i Chile. Organisationen har fått många anmälningar om tortyr även efter mars -90. Oftast är det karabinjärpolicen som är inblandad. Formella anmälningar till domstolar har gjorts i 30 fall, men där har undersökningarna gått mycket långsamt. Al anser att huvudanledningen till den nya regeringens misslyckande med att avskaffa tortyren, är att man inte lyckats få någon ansvarig fälld av domstol.

21 sept

Inrikesministern meddelade att rättegång inletts mot Manuel Cabieses, redaktör för Punto Final. Han anklagas för att

Minnesmarschen den 11 september i Santiago

Foto: Elias Padilla

► ha publicerat ärekränkande yttranden om Pinochet. Detta är den första rättegången mot massmedia sedan Aylwin tillträdde.

22 sept

Manuel Contreras och Pedro Espinoza arresterades anklagade för mord och användande av falska pass.

30 sept

Sex politiska fångar i Carcel Pública inledde en hungerstrejk för att kräva frihet för alla de politiska fångarna.

12 okt

Mapuche-indianerna protesterade mot firandet av Columbusdagen. »Vi upp-

täcktes inte, vi invaderades!» Demonstrationer hölls i fyra städer i Chile, den största i Temuco där protesterna pågick en hel vecka. Polisen försökte där stoppa demonstranterna med tårgas och vattenkanoner. En skadades och tolv arresterades.

15 okt

President Aylwin var inbjuden att tala till studenterna i Universidad de Santiago. Studenterna mötte upp med plakater:

»Blev folket fritt, herr president?» och frågar om de politiska fångarna. Aylwin lovade att han före årets slut ska hinna prova

möjligheten till nåd för de återstående 83 politiska fångarna.

25 okt

I Santiago demonstrerade man för att stödja de hungerstrejkande politiska fångarna. De sex som var inne på sitt 26 dygn utan mat har förlorat i genomsnitt 18 % av sin vikt. Fysiskt mår de dåligt, men de är fast beslutna att fortsätta sin strejk. »Visserligen har livet sitt värde, men vi utvärderar inte längre att man orättvist berövat oss friheten. Vårt brott är att vi kämpat mot diktaturen. Vår strejk riktar sig mot dem, som nu sitter i höga ställningar, men har föredragit att glömma bort oss.»

CHILE

Nr 1/90

Demokratins dubbla ansikte
Valresultat

Ekonomi: Juntans tid inget mirakel
Presentation av MIR

Nr 2/90

Aldrig mer! Maktskiftet den 11 mars 1990
Första maj utan tårgas och vattenkanoner
Luis Maira: Vår livsstil överlevde!

De politiska fångarna – en brännande fråga

Lantarbetare kräver jorden åter

Nr 3/90

September – motsägelsefull månad i Chile
Nu måste förändringarna komma! – intervju med CUT:s vice ordförande Arturo Martinez

Är rättvisa möjlig? – problematiken kring de mänskliga rättigheterna i Chile

Med målarfärg och musik lägger vi grunden för demokratin – en pobladororganisation i Valparaiso

Nr 4/90

Skandaler skakar den chilenska armén
Cutufa – Ebberöds bank i Pinochets armé
»Allendes begravning – död och pånyttfödelse i Chile» av Ariel Dorfman
Chile styrs med diktaturlag – intervju med Agueda Saenz
Ingen rättvisa – intervju med Sergio Ramirez

Nr 1-2/91

Kampens och förtryckets spår – Chile 1973-1990

70-sidigt temanummer. En genomgång, politiskt, ekonomiskt och socialt av Chile under diktaturtiden.

Chilebulletinen 4/91

Chilebulletinen INDEX 1990-91

Nr 3/91

Mord begravde Rettig-rapporten
Diktaturens fångar – bricka i maktspel
Ingen chans till nåd – intervjuer med två politiska fångar

Försonas med vem? – intervju med CODEPU-advokat

Internationella Tribunalen i Bryssel

Nr 4/91

Banden med Chile består!

Rolando fri! – landsförvisad politisk fånge kom till Sverige

Politiska fångarna åter i hungerstrejk

Var det rätt att sluta nu? – rundabords-samtal med Chilekommittéveteraner

20 år av solidaritet – bildsvit

»Dom kallar mej morfar» – intervju med Arvid Falkenberg

Barrikader mot lagen – mapuches kamp för sin jord
gamla medlemmar

LATINAMERIKA – USA

Nr 1/90

Krig mot knark ...

Nr 3/90

Utopierna måste leva – Daniel Ortigas tal i Medborgarhuset i Stockholm

ECUADOR

Nr 2/20

Ecuadors indianer: Vi vill bevara vår kultur!

EL SALVADOR

Nr 2/90

El Salvador – förhandlingar eller fortsatt krig

PANAMA

Nr 1/90

Panama – varför invaderar USA?

PERU

Nr 3/90

Svika löften – Fujimoris ekonomiska politik

SVERIGE

Nr 2/90

Brev från en ung resenär

Nr 3/90

Han valde befrielsekampen – kring boken om Svante Grände och samtal med Anna-Carin Grände

Isen är bruten – samtal med Chiles nye ambassadör i Sverige

Nr 4/90

Första resebrevet från Färneboskolan

Nr 3/91

Demokrati på villovägar – Färneboskolans möte med Chile (sid. 11-24)

BILDREPORTAGE

Nr 2/90

Chiloe – myternas och legendernas land

Nr 4/90

Ung i Chile – bildreportage

Nr 3/91

San Pedro – by i Atacamas öken

KULTUR

Nr 1/90

Mapuche-teatergrupp på Sverigeturné
Juliana – unik långfilm från Peru
Recension: Chile på väg mot demokrati

Nr 2/90

Leka med dockor – novell av Jorge Calvo

Nr 4/90

Recension: Ecuador – folk och fakta

Nr 4/91

En värld av stjärnor och hemliga väsen – om konstnärer i Chiloe

Du som är intresserad av Chile!

Bli medlem i föreningen
SVALORNA!

Svalorna arbetar sedan många år med Chile. Vi stöder Mapuches kamp för sina rättigheter och olika gräsrotsgrupper i »poblaciones». Två volontärer ger oss information om vad som händer i Chile.

Om du bor i Stockholm kan du delta i en arbetsgrupp för Peru och Chile.

Tidningen Svalorna kommer ut med 4 nr/år och ingår i medlemsavgiften 100:-.

Välkommen till Svalorna och fortsatt Chilestöd!

Svalorna, Latinamerikasektionen,
Barnängsgatan 23, 2 tr.
116 41 Stockholm
Telefon 08/642 16 91
Postgiro 90 09 12 -7

Kultur-
föreningen
GLOBALEN

GLOBALEN har två syften:
Dels att vara stödförening för Tredje Världen-biblioteket som drivs av Solidaritetsrörelsernas Hus. Biblioteket är öppet för allmänheten och här finns fackböcker, skönlitteratur och tidskrifter om Afrika, Asien och Latinamerika. Dessutom om bistånd/solidaritetsarbete, miljö- och fredsfrågor, minoritetsfolk m m.

Dels att vara en aktiv kulturförening med målet att bli anordna temakvällar, författaraftnar och liknande i Tredje Världen-biblioteket några gånger per termin. Här finns gott om plats för egna idéer!

Som medlem får du information hem om nya böcker, evenemang i Solidaritets-huset samt kallelse till föreningens möten. Du stöder föreningen och biblioteket ekonomiskt (med din medlemsavgift 100:-) och hjälper då och då till med t ex information kring föreningens arrangemang.

Du som är intresserad, ring eller skriv till Kulturföreningen Globalen, Barnängsgatan 23, 116 41 Stockholm, tel 08/642 87 22

GRATTIS
Eva Zetterberg

som kommit in i riksdagen för vänsterpartiet!

Eva har varit en engagerad medlem i Chilekommittén sedan länge och om vi känner henne rätt, kommer hon att som riksdagsman med lika stor kraft driva sina hjärtefrågor, omsorg och internationell solidaritet.

Nyheter från Chile

Fortsätt följa allt som händer i Chile!

NYHETER FRÅN LATINAMERIKA berättar om utvecklingen mot demokrati, hur det går för de politiska fångarna, ekonomin och vardagslivet, kulturen... Dessutom innehåller varje nummer nyheter, reportage, bokrecensioner, debatt och mycket mer från hela Syd- och Centralamerika.

Prenumerera nu!

Du får åtta nummer till 1991 års pris — 170 kronor.

☐ Ja, jag vill prenumerera på Nyheter från Latinamerika! ☐ Jag beställer ett provnummer!(15 kr).

**LATIN
AMERIKA**

Namn:.....Tel:.....

Adress:.....

Postnr:.....Ort:.....

Skicka talongen till Nyheter från Latinamerika, Barnängsgatan 23, 116 41 Stockholm. Tel. 08-640 29 03.

Galler till 31/12 91

Nu rear vi!

BÖCKER OM CHILE

Chilekommitténs studiecirkel:

Del 1. Latinamerikas historia - den kubanska revolutionen - gerillans årtionde - Chile före 1970 / Chilekommittén, 1982, 54 sid.	20 kr
Del 2. Folkfronten, folkmakten och militärkuppen i Chile / Chilekommittén, 1982, 39 sid.	20 kr
Del 3. Kampens och förtryckets spår - Chile 1973-1990 (Chilebulletinen 1-2/1991) / Johan Solander, 70 sid.	20 kr
Kvinnan i Chile (Chilekommitténs småskriftserie nr 4/1975), 23 sid.	3 kr
Chile 1970-1973 : the political economy of the rise and fall of the Unidad Popular / Stefan de Vylder, Unga Filosofer, 1974, 237 sid.	15 kr
Stoppa matchen! Båstad 1975 / Chilekommittén, 1975, 96 sid.	10 kr
Löjtnant Julio : Svante Grände - prästson i befrielsekampen / Per Ulf Nilsson, UBV, 1989, 225 sid.	30 kr
Chile - 4000 dagar : antologi / red. Claes Croner, Solna, 1985, 192 sid.	15 kr
Chile / Annika Ottander, 1986, 56 sid.	15 kr
Klasstriderna i Chile / Bo Gustafsson, Oktober, 1974, 21 sid.	3 kr
Chile och Sverige : lärdomar / Stockholms arbetarkommun, 1975, 35 sid.	3 kr
Döda eller levande - vi ska finna dem : om de försvunna politiska fångarna i Chile / Chilekommittén, 1981, 64 sid.	3 kr
Chile på nytt / Margareta Grape & Birgitta Silén, AIC, 1990, 64 sid.	10 kr
Från Chile idag (temanummer av Ny i Sverige, nr 2/88), 30 sid.	5 kr
Chile kräver demokrati nu! = Chile exige democracia ahora!, Stockholm, 1986, 93 foton med text.	15 kr
Chile 1973-1984 (problemas socio-económicos y perspectivas de democratización), Latinamerika-institutet, 1985, 223 sid.	20 kr

POESI

I centrum av orättvisan : sånger av Violeta Parra / översatta och bearbetade av Jan Hammarlund, Stockholm, 1975, 36 sid.	20 kr
Chile - förbjudet att sjunga och leva / teckningar: Rolando Perez, dikter: Carlos Pulgar, Stockholm, 1975, 29 blad.	15 kr
Canto a la resistencia chilena / Carlos Pulgar, Ordfront, 1975, 60 sid.	5 kr
Aproximaciones / Adrian Santini, Madrid, 1983, 65 sid.	10 kr
Poesla chilena in Suecia (antologi), Stockholm, 1987, 137 sid.	15 kr

BÖCKER OM LATINAMERIKA

Socialismen måste krossas! : dokumenten om hur ITT försökte störta Chiles president, Verdandi-debatt, 1973, 120 sid.	15 kr
Svenska företag i Latinamerika / Lars Palmgren, Chilekommittén, 1977, 63 sid.	5 kr
Las empresas suecas en América Latina, Chilekommittén, 1977, 43 sid.	5 kr
Rapport från Argentina / Amnesty International, Stockholm, 1977, 144 sid.	10 kr
The debt crisis in Latin America / ed. Rigoberto Garcia, Latinamerika-institutet, 1986, 197 sid.	20 kr
Gryning! : ett reportage från upprorets Centralamerika / Lars Palmgren, AB Radikal, 1981, 202 sid.	15 kr

AFFISCHER

Thank you, Bigbrother! Victor Jara	(säljs båda tillsammans)	15 kr
---------------------------------------	--------------------------	-------

GRAMMOFONSKIVOR

Valparaiso -70 / Narren	15 kr
Karaxú - rebellisk musik	15 kr
Brev till Hamnarbetarna / Jan Hammarlund	5 kr

CHILEBULLETINER

(Alla nummer utom nr 1-2/91)	3 kr
------------------------------	------

KORT 10 st, blandade motiv	5 kr
----------------------------	------

BREVMÄRKEN 5 kartor	3 kr
---------------------	------

ROCKMÄRKEN	1 kr
------------	------

ÖRHÄNGEN OCH HÄNGSMYCKEN gjorda av de politiska fångarna.	10 kr
---	-------

Beställ från Chilekommittén, Box 622, 101 32 Stockholm, eller sätt in summan på pg 88 72 33 - 5 och skriv beställningen på talongen. Priserna inkluderar porto.

Tack - men inte adjö!

Var stolta över vad ni åstadkom de här långa 20 åren Chilekommittén funnits. Ni byggde om inte en bro så en stadig spång mellan två små länder belägna ca 2000 mil ifrån varandra. Ni hjälpte till att försvaga och delvis besegra en grym diktatur. Ni stod bakom aktioner som räddade många människors liv. Med kunskap och fantasi bidrog ni till att vidga människors politiska synfält här i Sverige. Solidaritet blev något av honnörsord i debatten och inte bara något ett fåtal »idealister» sysslade med.

Det är inte litet det!

Nu har stalinismens absoluta nederlag och öststatsdiktaturernas kollaps återigen gett högerens »framtidsdrömmar» medvind. Världen över förkunnas att solidaritet, jämlikhet, jämställdhet, människors lika värde, välfärdsstaten etc tillhör »det förflutna», »det misslyckade». Calle och greven lan talar om en återkomst till »den lilla världen» där var och en sköter sitt, där var och en satsar på sig själv. Utrikespolitiken skall ägna sig åt att närma Sverige till »EGuropa». Tredje världen är inget prioriterat ämnesområde för regeringen.

Vi vet alla att historien är lika lite ödesbestämd som en fotbollsmatch. Vi vet också att de flesta förändringar är omärkligt små just när de sker. Därför, om vi tränar för litet, inte ser våra egna brister, friserar sanningen om vår egen kondition, tappar respekt för motståndarlaget, inte anpassar taktiken efter motsändarens spel, förlorar fantasin för att hitta på nya spelformer...ja då är risken stor att det blir motståndarlaget som inkasserar segern.

Högerens »framtidssidéer» är inget annat än gammal politisk skåpmat som bevisligen leder till ett råare samhällsklimat, vidgar klyftorna i samhället,

permanent arbetslösheten på höga nivåer också i de rika länderna, tar kål på miljön, struntar i tredje världen, etc..

Är det så vi vill ha det?

Det tror jag inte. Våra framtidsvisioner och drömmar är en mänskligare värld där människors lika värde och en god miljö blir grunden för all politisk verksamhet. Visst är det en betydligt svårare uppgift att utforma en politik som ger oss både tillväxt, rättvis fördelning och god miljö, en politik som tryggar jordens fortlevnad och samtidigt möjliggör att fattigdomen utrotas, en politik som hittar rätt balans mellan frihet och trygghet, en politik som slår broar mellan den rika och den fattiga världen

Det är lättare och kräver varken fantasi eller kunskap att låta egoismen och likgiltighet leda utvecklingen. Vi vet dessvärre vart detta leder.

Det är en spännande tid vi går till mötes. Det finns gott om utmaningar och få självklara patentlösningar. Svaren på många frågor är inte tydligare idag än första gången de formulerades och problemens enorma komplexitet står ibland inte i proportion till vad vi orkar och kan.

... Men vi måste se till att solidaritet, människors lika värde, jordens fortlevnad, förståelse mellan olika kulturer, frihet, demokrati, respekt för de mänskliga rättigheterna, social rättvisa, bistånd från de rika länderna till de fattiga blir värderingar med djupa rötter i världen.

Därför - inte adjö utan på återseende, kamrater!

JOSE GUEVARA

Foto: Johan Solander